

FÜREDI HISTÓRIA

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

V. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

12.

2005.

Képeslap (1919)

(1913)

(1917)

*A képeslapot Balatonfüreden adták fel, de kétségeink vannak,
hogy valóban Füreden készült a kép! Várjuk észrevételeiket!*

Új szerzemények 2005
(Helytörténeti Gyűjtemény)

Felelős szerkesztő:
ELEK MIKLÓS

Szerkesztőbizottság:
BAÁN BEÁTA, NÉMETH ÁKOSNÉ,
DR. RÁCZ JÁNOS,
Z. KARKOV ÁNY JUDIT

Kiadja
a Balatonfüredi Városi Könyvtár és
Helytörténeti Gyűjtemény,
a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület

Felelős kiadók:
SÁRKÖZINÉ SÁROVITS HAJNALKA
igazgató

SZENFERNÉ VARGA ANIKÓ
elnök

A folyóirat Balatonfüred Város
Önkormányzata, a Balatoni Szövetség,
a budapesti Csokonai Művelődési Központ,
a balatonfüredi Iglói és Gerbovits Nyomda Bt.
támogatásával jelent meg.

Szöveggondozás:
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Számítógépes szerkesztés:
M. KUZMA ANGÉLA

Ára: 250,-Ft

A folyóiratot az egyesületi tagok
tagilletményként kapják.

A pecsétnyomat rekonstrukciója
PÁLFFY KÁROLY
grafikusművész munkája.

FÜREDI HISTÓRIA
helytörténeti folyóirat
Megjelenik évenként háromszor.

Szerkesztőség:
8230 Balatonfüred, Arany János u. 12.

Tel.: 87/340-744
Nyomás:
Csokonai Művelődési Központ, Budapest
ISSN 1587-9399

TARTALOM:

Katona Csaba:
A SZERENÁD A 19. SZÁZADI
BALATONFÜREDEN..... 2. oldal

Nagy Ferenc:
A BALATONFÜREDI
SPORT CLUB MEGALAKULÁSA..... 6. oldal

Tóth-Bencze Tamás:
„HOL VANNAK A KATONÁK” ..... 7. oldal

Ráczi János:
SZÖLŐNEVEK III. .... 10. oldal

OLVASÓINK ÍRTÁK..... 17. oldal

SZERZŐINKRŐL ..... 19. oldal

ADOMÁNYOZÓK ..... 24. oldal

KIEGÉSZÍTÉS A BALATONFÜRED
EMLÉKJELEI
CÍMŰ KÖNYVHÖZ ..... 24. oldal

FOTÓPÁLYÁZAT ..... 24. oldal

Köszönjük a szerzőknek, alkotóknak, hogy
lemondtak tiszteletdíjukról, szerzői jogdíjukról.

Szerzőink:

Katona Csaba
levéltáros
Budapest

Dr. Ráczi János
nyelvész
Balatonfüred

Nagy Ferenc
levéltáros
Budapest

Tóth-Bencze Tamás
könyvtáros
Balatonfüred

KATONA CSABA

A SZERENÁD A 19. SZÁZADI BALATONFÜREDEN

Krúdy Gyula, aki a tiszántúli Nyírség szülötteként lett a Balaton szerelmese, alább idézett Cilinder c. írásában a füredi fürdő hangulatának megváltozását öröközte meg. E novellában – aligha véletlenül – fontos szerepet kapott a szerenád is: *„Szeptemberben pedig, midőn már megritkult a fürdővendégek koszorúja, csupán a szerelmesek és nagyon öreg emberek maradtak még itt egy-két éjszakára, Surray Edmund, aki mindenben szerette megelőzni korát, egy délben cilinderkalapot tett a fejére. [...] Egy este Veszprémből elhozatták a gavallérok a cigánybandát és az angol himnuszt játszották egész éjszaka Fruzsina ablaka alatt, miután a cigányok más idegen nótát nem tudtak. Így verték meg a magyarokat egykor régen Füreden.”*¹

A magyarországi fürdőkön a közönség szórakoztatásában nagy szerepet játszott a 19. század egészében a zene, ami természetesen nem csupán a szerenádokat jelentette. A fürdőhelyeken ún. „magyar” vagy „német” zenét játszottak. Ezek közül az első gyakorlatilag a cigányzenekarokat takarta, míg az utóbbi elnevezéssel a rezesbandák repertoárját illették. Eötvös Károly – a rá olyannyira jellemző eltúlzott hazafiassággal – ekként írta le a füredi német muzsikásokat: *„Hoznak tehát Ausztriából és Csehországból muzsikust. Valamennyinek nagy haja, szemüvege és kottája van. Háromszáz forint fizetést kap évenként s szabad élelmezést a kanonok urak asztalhulladékán. Ötven esztendeig legyen is ott: magyarul meg nem tanul. De a fia már mindnek jó magyar.”*² A valóság ennél természetesen jóval árnyaltabb volt, az ún. német zene nagyon is kedvelt volt Magyarország fürdőhelyein is, így pl. az egyik legismertebb fürdői „slágert”, a Herkulesfürdői emlék c. művet egy Patzeller Jakab Mária néven ismertté vált úr írta.

Ugyanakkor a cigányzenészek korántsem csak jellegzetes magyar darabokat vagy autentikus cigányzenét játszottak, hanem igen gyakorta – a kor divatjának megfelelően – keringőt, polkát stb. is húztak. Idézzük pl. Pap Gábort 1823-ból: *„Azonnal megszólamlott egy cigánybanda, amely úgy látszott, az istentisztelet végét már békétlenkedve várta. Lengyelen³ kezdték szokás szerint a muzsikát és utána mindjárt a mi Lavottánk⁴ egy szomorkodó magyarját⁵.”*⁶ Harminc évvel később – 1855-ben – sem volt másképp, amint azt pl. a Pesti Napló tudósítójától, Bulyovszky Gyulától megtudhatjuk: *„A sétányon már reggel 6 órákor megpendítik ébresztő-*

*jüket a Farkas testvérek,⁷ keringő, polka, Füredi emlékek⁸ és ez így tovább megy fáradhatatlanul ebédnél, a színházban, vacsoránál, melyet éjjeli tartó táncok követnek.”*⁹

A promenádon a zenét a fürdőigazgatóság által az idényre szerződött zenekarok szolgáltatták. Füreden több neves muzsikos – pl. Bihari Mihály (1764–1827) és unokája, Farkas Mihály¹⁰ (1829–1890) – is rendszeresen játszott. Volt kifejezetten Füredhez kötődő fürdői zene is (amit éppen Farkas írt, gróf Csáky Sarolta kisasszonynak ajánlva): *„... a Biedermeier-természhez tartozik a Balatonfüredi Emlék, Búcsúzó néven ismert igen érzelmes dal, melyet nagyanyáink erre a szövegre énekeltek: »Képeddel alszom el, / Képeddel ébredek, / Kimondhatatlan az, / Mit érted szenvedek. Stb.« [...] Különlegesen füredi dal, mellyel a fürdői cigányzenekar augusztus végén elbúcsúzik a jövő évadig. Először az egész zenekar játssza. A másodszori játékból eltávozik a flótás, a klarinétos, a harmadikból a szekund, majd elmennek a nagybögös, a kisbögös, a kontrások, végül csak egy szál prímás marad és játssza a búcsúdalt, a régi dalt, az álmodó nagy tónak, belesírva a hallgatag nagy estbe. [...] Régen így volt. Nem tudom most így van-e? Farkas Miskákék húzták azt régen.”*¹¹

A 19. századi fürdői cigányzenének a közvélemény előtt tán legismertebb formája azonban a szerenád. Kevésbé tudott azonban, hogy az ablak alatt játszott éjjelizene nem csupán a szerelem, hanem a tisztelet jele is lehetett. Természetesen a kettő nem feltétlenül zárta ki egymást, de először is lássunk néhány példát kizárólag az utóbbira. 1861-ben az idény első szerenádjával a vidám fürdővendégek többek között a jeles füredi fürdőorvos, Orzovenszky Károly¹² feleségét tisztelték meg, majd néhány nappal később ugyancsak éjjelizenét adtak a Lichnovszky hercegi család egy Füreden időző tagjának, majd egy Hegedüs nevű kanizsai ügyvédnek és Inkey Ádám képviselőnek is.¹³ Aligha igényel részletes bizonyítási eljárást, hogy egyik esetben sem a szerelmüket óhajtották kifejezni az éji zenét húzó urak. Későbbi példák is szép számmal akadnak, így 1873-ban Táncsics Mihály Eszter leányát és férjét, Csorba Gézát üdvözölték ekképp a fürdőn közös naplójuk tanúsága szerint: *„Ma reggel igen kellemes meglepetésben részesültünk. Ti. ablakunk alatt szólt a zene. Üdvözölni jöttek minket.”*¹⁴

A szerenádok kétségtelenül mindennaposak voltak a nyári Füzeden, szervesen hozzátartoztak a fürdő életéhez. Hogy mennyire, azt ugyancsak érzékletesen fogalmazta meg gróf Zichy Géza, aki a 19. század derekán, 16 éves korában egy vadászbalesetet követően – amelyben fél karját elvesztette – testileg-lelkileg felépülni utazott Balatonfüredre. Finom humorral így írta le ottani életvitelét: „Bohó, zajos élet kezdődött, bálók, csónakázások, szerenádok, színház stb. voltak napirenden. [...] Szórakozásaim és mulatozásaim aggodalmas méreteket kezdtek öltetni, a kúra igen jól sikerült.”¹⁵ Az ifjú gróf – később egyébiránt a budapesti Operaház zenei intendánsa és fél karja dacára Európa-szerte ismert zongorista – nem tévedett. A „kúra” ugyanis olyannyira jól sikerült, hogy édesapja – hírét véve fia fürdői életvitelének – táviratban rendelte haza a fürdőről...¹⁶

Ugyancsak jellemző adalékként értékelhető, hogy még Noszlopy Gáspár, a „19. század legbátrabb embere”, ez az elhivatott szabadságharcos akkor, amikor 1849 augusztusában Füzere hajózott követőivel Somogy vármegyéből, tekintélyes számú vendéget talált a fürdőn, akik bizony még ekkor is élvezetüket lelték a zenében. Noszlopy testvére így írt erről: „Volt tánc, zene és egyéb szórakozás. [...] Mintha előérzetük sugallta volna, hogy magukat részegítő örömeknek adják át, mert utoljára van szerencsájuk e honi paradicsom látásában örvedeni.”¹⁷

Az éjjeli zenét illetően feltétlenül külön említést érdemel a 19. századi Füred híres-hírhedt alakja, a ma már Jókai, Krúdy, Eötvös Károly és mások révén irodalmi alakká nemesülő Bizay Mihály, a nemzet bárója.¹⁸ Porzó (Ágay Adolf) egyebek mellett ezeket jegyezte fel róla: „Működésének főterét azonban Balaton-Füred szolgáltatá. Egykor, midőn még nagyobb volt a fogékonyabb pozsgásabb tréfa iránt, rendezett ő nem minden elmésség nélkül nyáron is farsangi bolondériákat vízen és szárazon, éjjeli zenét fura figurákkal. Mezei virágfüzerekkel ékesítette föl művészek ajtaját, úgy, hogy a szobájába vagy be nem mehetett, vagy onnan ki nem jöhetett az ünnepelt.”¹⁹

Ámbár a fürdői mulatozás legszeleibb válfajához tartoztak a szerenádok, néha bizony előfordult – amint a Bizayra vonatkozó fenti idézet azt sejtetni engedi –, hogy

azok tivornyába csaptak át. Az bizonyos, hogy egyre inkább zavarták az éjjel pihenni vágyó részét a fürdőközönségnek, ezért aztán az éji zenét a fürdőbizottság idővel szabályozni volt kénytelen: „Éji zenét 10 órától adni nem szabad. Kivételt képeznek az előre bejelentetett és engedélyezett bálók.”²⁰ Pedig az állandó panaszok miatt már 1853-ban írásban tett ígéretet a fürdővezetőség: „Gondoskodva lesz, hogy a betegek éji nyugalma semmi lármás multság által ne zavartassék.”²¹ 1873-ban azonban Táncsics Eszter és Csorba Géza nyugalma még mindig zavarta a zene, igaz épp az Anna-bál éjszakáján: „A quade roblee”²² éppen ablakunk elé lett fölállítva. Lárma és zaj folytonos növekedést mutattak volna a hangmérőn.”²³

Végül lássunk egy hosszabb, ám feltétlenül hiteles leírást egy olyan hölgytől, aki maga is kapott éji zenét hódolójától. Slachta Etelkát,²⁴ az édesanyjával Füzeden nyaraló soproni leányzót érte az a megtiszteltetés 1841 szép nyarán, hogy udvarlója – későbbi férje – Szekrényessy József²⁵ megjelent ablaka alatt néhány cigányzenésszel. Mivel Slachta Etelka a szorgos naplóiírók közé tartozott, abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy megtudhatjuk, miként élte át a neki hozott éji zenét a leány: „Egyszerre szunyadozásomból kimondhatlan édes hangok ébresztenek fel – felülék – hallgatózék – szerenád vala. Anyám is már ébren vala félkedvetlenül, hogy álmában háborították. [...] Az ablakot kinyitám. – »Miért? Hisz úgy is hallhatod?» – »Igen, de én látni is akartam, látni ki azt hozá.« Mert valóban galant²⁶ udvarlóim mindenikére eshetett sejtésem. Az ablakot betevém, de nem csukám. Ama kimondhatlan fájdalmas érzetű polonézt játszák párizsi cigányaink, oly édesen, oly búsan, mintegy beköszöntőül, a hangok majd hízelegve, majd fájdalmasan hatottak fel.

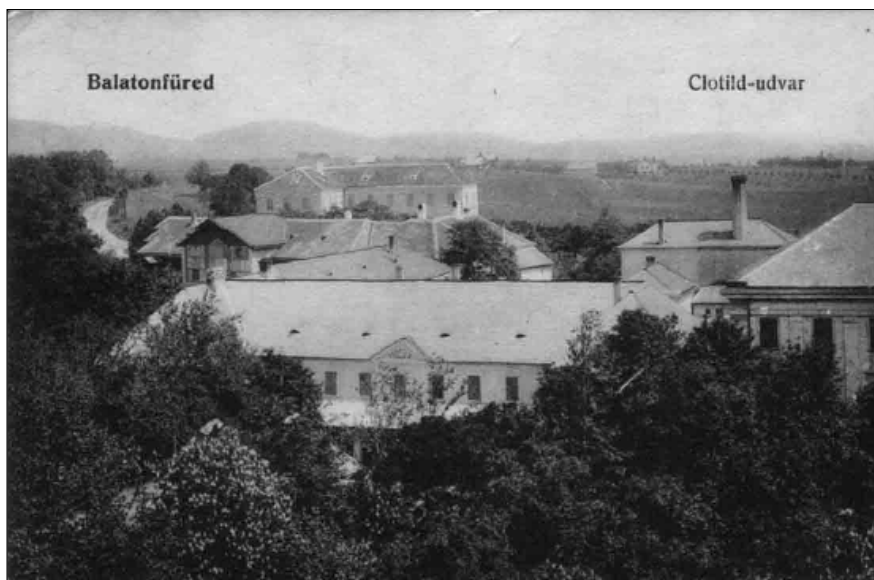

Szívem hallhatóan dobogott; alig mertem lélegzeni, indulatos ábrándjaim után, belső tusáim, harcaim, az oly dús eseményű nap után – még ez is! Füreden az idén először nekem hozatik szerenád – még eddig senkinek sem hoztak –, tehát ebben is én [vagyok], leginkább kitüntetve. Ezt követé ouverture²⁷ Normából.²⁸ Anyám elaludt. Csendesen tapodva csúsztam a pamlaghoz, az asztal fiókját nesz nélkül kihúzá, s a szemüveget kivevém; kinyitám most ablakom, az iplagot²⁹ csendesen egy kissé félre tolám, s az így nyert résen lövellém fürkésző pillantásom le. Az ablak alatti kertecskében felállítvák barna hangá-szink. Minden halálcsendes; alig mertek hangolni, s az éj szent csendét az édes, harmóniateli hangokon kívül egyetlen szó, de még csak susogás sem hasítá. Harmadik darab Egressy³⁰ kimondhatatlan édesbús »kesergője« vala; valóban úgy játszva, mint Józsi³¹ még soha sem játszott jobban – mintha ő is áthatva lett volna azon érzéstől, szívem meglágyítani, bús érzésit a viszonzatlan szerelmet hozónak lefesteni. Ezt követék a kellemes Reménysugarak³² erre a bájos Riquiqui,³³ erre a kedves polka, s most A Portici néma³⁴ ouvertureje, s záradécul Rákóczi indulója. Minden mintegy elővarázsolva; nem lehetett itt indiquant³⁵ szózatot hallani; minden már előre megrendelve volt! De ki a hozó? A kerten kívül, egy alak állott. Két más alak közelede most – ezek felé tartott most az első – de még csak susogást sem hallhattam. Azonban az első alak cigarrót³⁶ szítt – ennek világánál ösmerék Szekrényessyre. A másik kettőt ki nem vehetém. Csillagos volt az éj, de mégsem világos. Midőn a zenének vége vala, a hangászok a hegynek mentek le, a három alak együtt susogott s a mellékkapunak tartott. Kinyitám az iplagot – ismét minden csendes vala –, szemeim a csillagok milliárdjára tapadt. Hirtelen szél támadt, sötét felhőket úsztatott az égre s a messze láthatáron, egy pár villám kígyózott könnyen le – felfingerült helyzetemben kedvem vala ebből jóslatot húzni. Nyilván Szekrényessy – ne dissimulons pas³⁷ – hívém, hogy ő hozá a szerenád – s az ég utána beborul. Nekem hozzon ez borút, vagy csak neki? [...] Még soká néztem ki az éjbe – nem tudtam, örvendjek e, vagy búsuljak?»³⁸

Etelka később természetesen megpróbálta kideríteni, hogy ki is volt az éji zene megrendelője – ki máshoz fordulhatott volna, mint a zenészekhez: „Tercsi biztatásomra

– valljon hazudand-e a cigány –, kérdé az egyik barnát, ki csináltatta tegnapelőtt a zenét a Glaserháznál?³⁹ – »Nem tudom.« – volt a válasz – »Tán Józsi tudja.« – »Ő csalfa!« A cimbalmos előttem ült, s egyre gyönyöködtete szólóival melyeket, pour son amusement⁴⁰ játszott.»⁴¹ Szekrényessy, aki nem vállalta nyíltan, hogy ő adta a szerenád, később – Etelka jelenlétében – arról érdeklődött Slachtáék szobalányánál –, hogy miként aludt Etelka édesanyja, a báróné: „Már ma a kávéházba hallám, hogy Glasernál éji zene vala.” Most Resit kérdezvén, hogyan aludt a bárónő ma éjjel, ennek válasza: „Nem a legjobban, mert álmában háborították a kisasszonynak hozott éji zene által!”⁴² Az Etelkának adott szerenád történetét pedig zárjuk le egy érdekes adalékkal, a cigányoknak fizetett honorárium összegével, köszönhetően annak, hogy a naplóíró leány megtudta, mibe is került udvarlójának a szerenád: „Pénteken Casimir⁴³ mondá Szekrényessyhez: – »Hallom, éji zenét kaptál?« – »Én-e? Szép nevetséges volna! Ugyan nem is tudnám, ki csináltatna nekem zenét, de valóban kívánnám tudni, kit illetett a zene közelemben!« – »Hát téged! A cigányok tisztelkedni akartak előtted.« – »Megköszönném! E tiszteltetés 10 pengőmbé kerülne!«”⁴⁴

Végezetül – ismét visszatérve az időben egy konkrét példa erejéig 1861-be⁴⁵ – fontos megemlíteni, hogy a zene a politikai jellegű megmozdulásoknak is fontos része volt. Ebben az évben július 11-én Füredre érkezett az 1848–1849 után 1861-ben először összehívott országgyűlés alsóházának elnöke, Ghiczy Kálmán.⁴⁶ Programját azzal kezdte, hogy Inkey Ádámmal és Nyáry Pál szolgabíróval megtekintette a színház esti előadását, majd ezt követően fáklyás tömeg vonult Ghiczy szállásához a zenészek kíséretében, akik a Rákóczi-indulót játszották. A

Szózat eléneklése után Hertelendy Károly, „Zala megyei éltes földbirtokos, a fürdői és színház bizottságnak érdemtelen tagja” mondott beszédet, amelyben köszöntötte Ghiczyt. Ismét a Szózat következett, majd „Vezérle nevezetű pesti jogász, a fiatalságnak fénycsillaga” tartott szónoklatot. Ekkor Ghiczy megjelent szállása ablakában: „Legnagyobb leve a csend – mindenki látá, miként az ország elnöke kíván szót emelni. Még a lombok levelei sem suhogának.”⁴⁷ Ghiczy úgy fogalmazott, hogy az őt

ért megtiszteltetés valójában az országgyűlésnek szól: „... válságos időket élünk, [...] a legnehezebb feladat [...] az országgyűlésnek jutott: mely hazánk javát s boldogságát a fegyveres erő és hatalom ellenében csupán a jogosság erkölcsi fegyverével védheti.”⁴⁸ A „roppant néptömeg” éljenzéssel fogadta Ghiczy beszédét. A felvonulók végül Kisfaludy Sándor szobrához mentek,⁴⁹ ahol további beszédek követően végül a lassan elégő fáklyákat halomba rakták, miközben a zenekar a Himnuszt játszotta.

1 KRÚDY GYULA: Cilinder. Uő: Szerenád. Válogatott elbeszélések, 1912–1915. Vál.: BARTA ANDRÁS. Bp., é. n. [1979] (Krúdy Gyula művei) 263.

2 EÖTVÖS KÁROLY: Balatoni utazás. Szerk.: SZALAY KÁROLY. Bp., 1982. (Magyar Hírmondó) I. köt. 96.

3 Azaz polkán.

4 Lavotta János zeneszerző, a magyar verbunkos zene neves képviselője.

5 Azaz csárdását.

6 Történetek a mai időkől. Összeszedte: PAP GÁBOR. I. köt. Székesfehérvár, 1823. 87. (Az idézeteket a mai magyar helyesírásnak és központosításnak megfelelően közlöm a könnyebb érthetőség kedvéért. – K. Cs.)

7 Győri cigányzenész testvérpár.

8 Dalcím – lásd alább.

9 BULYOVSKY GYULA: Balatonfüredi képek. Pesti Napló, 1855. aug. 29. Idézi: ZÁKONYI Ferenc: Balatonfüred. Veszprém, 1988. 199.

10 Farkas személyére nézve számos adalékot hoz legújabbban: NÉMETH ÁKOSNÉ: Kassai Vidor színész füredi élményei az 1860-as években. Füredi História, 5. (2005) 2. sz. 3–5.

11 KÖVESKUTI JENŐ: A Balaton a dalban és zenében. Balatoni Kalauz. Szerk.: WLASSICS TIBOR. Bp., 1925. 56.

12 Orzovenszky Károly a 19. századi Füred egyik legkiválóbb fürdőorvosa volt. Rövid életrajza legújabbban: Balatonfüred emlékjelei. Szobrok, emlékművek, emléktáblák, emlékfák, síremlékek. Főszerk.: BÁNDI LÁSZLÓ. Balatonfüred, 2004. 58.

13 Hírharang. Balaton-Füredi Napló, 1. (1861) 7. sz. 55.

14 Táncsics Eszter és Csorba Géza naplója. Szerk.: BUZA PÉTER. Bp., 1994. 58.

15 ZICHY GÉZA: Emlékeim. I. köt. Bp., 1912. 120.

16 Zichy Géza balatonfüredi fürdőzésére nézve (fent említett emlékiratain kívül): KATONA CSABA: A szórakozás legális és illegális formái Balatonfüreden: éji zene, multság, szerencsejáték, prostitúció. Hedonizmus. Fel. szerk.: BANA JÓZSEF. Győr, 2001. (Győri Tanulmányok, 25.) 17–28.

17 NOSZLOPY ANTAL: Az 1848–49-ki dunántúli önvédharc pótrajzát az általános magyarkori önvédharc történetéhez. Másolat. Városi Helytörténeti Gyűjtemény, Balatonfüred. 192.

18 Bizay személyére nézve: KÓHN DÁVID: A nemzet bárója (Viszsaemlékezés Bizay Györgyre [sic!]). Uő: Az élet alkonyán: visszaemlékezések. Gyula, 1937. 219–224.; KATONA CSABA: A „nemzet bárója”, aki már életében legenda lett. Homo ludens I. Fel. szerk.: BANA JÓZSEF. Győr, 2002. (Győri Tanulmányok, 26.) 35–46. A gyulai eredetű Bizay származására, illetve 1848–49 előtti – jórészt ismeretlen – tevékenységére nézve Békés vármegye közgyűlésének iratanyaga tartalmaz értékes adatokat: Békés Megyei Levéltár. Békés vármegye nemesi közgyűlésének iratai. IV. A. 1. b. 1911/1825, 1926/1825. Az iratanyag rendelkezésemre bocsátásáért Erdész Ádám kollégámnak, a Békés Megyei Levéltár igazgató-helyettesének tartozom köszönettel. – K. Cs.

19 PORZÓ [ÁGAY ADOLF]: PORZÓ (ÁGAI ADOLF): Utazás Pestről Budapestre 1843–1907. Bp., 1908. 343.

20 JALSOVICS ALADÁR: A balatonfüredi gyógyhely és kirándulási helyei képekkel illusztrálva. Bp., 1878. 69.

21 ORZOVSZKY KÁROLY: Orvosi jelentés 1856-ki Balaton-Füredi fürdő-évszokról. Pest, 1857. 3.

22 Nagyméretű, négyszögletes, több részből összeszerelt emelvény, amint a zenekar játszott (francia).

23 Táncsics Eszter és Csorba Géza, i. m. 65.

24 Slachta Etelka személyére nézve: Zadjeli Schlachta Etelka soproni naplója 1838–1842. S. a. r. és jegyz.: CSATKAI ENDRE. Sopron, 1943. 1–155.; KATONA CSABA: Napló és írója. Egy lány balatoni „szerelmei” 1841-ben. Női sorsok a történelemben. Fel. szerk.: MÓZER IBOLYA. Szombathely, 2002. (Partes Populorum Minores Alienigenae, 7.) 201–230.; KATONA CSABA: Slachta Etelka soproni úrileány balatonfüredi nyara 1841-ben. Füredi História, 5. (2005) 2. sz. 2–3.

25 Szekrényessy József ügyvéd, Széchenyi István gróf korábbi joggyakornoka, a Nemzeti Casino és a Pesti Lovaregylet első titkára. Az ő és Slachta Etelka házasságából született Szekrényessy Kálmán, aki elsőként úszta át a Balatont Füred és Siófok között. 1880. augusztus 29-én.

26 Udvarias (francia).

27 Nyitánya (francia).

28 Vincenzo Bellini operája.

29 Spalettát.

30 Egressy Béni, a Szózat zeneszerzője.

31 A muzsikus cigányok prímása.

32 Joseph Lanner keringője.

33 Dalcím.

34 A portici néma (Der Stumme von Portici) Daniel-Francois-Esprit Auber főműve.

35 Rámutató – itt: irányító, a zenét kérő (latin).

36 Cigaretta (olasz).

37 Ne titkoljuk, ne színleljünk (francia).

38 KATONA CSABA: „Menj, menj leány, vegyülj a multság zajába...” Schlachta Etelka balatonfüredi naplója (2. rész). Soproni Szemle, 56. (2002) 3. sz. 260–262.

39 A Glaser-ház a főleg Krúdy balatoni novellái révén híressé vált Esterházy fogadót takarja, amelyet ekkor bérlőjéről – Glaser (Glázer) Lipót – hívtak így a kortársak. Slachta Etelka és édesanyja itt szálltak meg.

40 A maga szórakozására (francia).

41 KATONA CS.: „Menj, menj leány, i. m. 267–276.

42 KATONA CS.: „Menj, menj leány, i. m. 267–276.

43 Inkey Kázmér.

44 KATONA CSABA: „Menj, menj leány, vegyülj a multság zajába...” Schlachta Etelka balatonfüredi naplója (3., befejező rész). Soproni Szemle, 56. (2002) 3. sz. 338.

45 Az abban az évben erősen átpolitizált fürdőidény eseményeire nézve: KATONA CSABA: A balatonfüredi nyár – anno 1861. Pannon Tükör, 6. (2001) 2. sz. 12–23.

46 Hírharang. Balaton-Füredi Napló, 1. (1861) 6. sz. 45.

47 Hírharang. Balaton-Füredi Napló, 1. (1861) 6. sz. 45.

48 Hírharang. Balaton-Füredi Napló, 1. (1861) 6. sz. 45.

49 A szoborra nézve: FÁRA JÓZSEF: Kisfaludy Sándor balatonfüredi két szobra. Zalaegerszeg, é. n. [1938] 1–8.; PRAZNOVSZKY MIHÁLY: Kisfaludy Sándor szobrának felavatása Balatonfüreden 1860. június 11-én (Adalékok az irodalmi kultusz kialakulásához) Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 19–20. Veszprém, 1993–1994. 519–534.

NAGY FERENC

A BALATONFÜREDI SPORT CLUB MEGALAKULÁSA

Az Országos Levéltár Belügyminisztériumi levéltárának gyűjteményében található az a dokumentumgyűjtemény, amely a Balatonfüredi Sport Club megalakulásával kapcsolatos. /OL K150 1941-VII-5-249482.szám/

Az alakuló és az alapszabályt megszövegező közgyűlés 1924. szeptember 17-én volt. A megnyitón dr. Horváth Ferenc orvos „ama reményének adott kifejezést, hogy ma életképes egyesületet fogunk alkotni a Balatonfüredi Sport Club képében. Hiszen nemes, testet-lelket emelő a cél és így emberi és hazafias kötelessége mindenkinek ezt támogatni. Mindenkinek ezirányú támogatását kéri a Sport Club megalakításához és fenntartásához.”

A gyűjteményben nemcsak az alakuló közgyűlésen résztvevők neve, hanem a foglalkozása is fenn maradt. A listából kitűnik, hogy a korabeli Balatonfüred legszélesebben vett társadalmi képviselője volt jelen a Sport Club megalakulásakor:

Almásy Béla, éttermi segéd; Angermayer Ferenc, éttermi segéd; Amrein József, kertész; Dr. Beér Gyula, főszolgabíró; Bóta József, mészárossegéd; Brinzey Aurél, fürdőigazgató; Bujnyák László, mészárossegéd; Császár József, szabósegéd; Csermák József, éttermi segéd; Dénes József, cipész-mester; Ecker Lajos, szakács; Fekete József, községi jegyző; Fülöp Gyula, cipész; Gögös Sándor, cipész; Gubek Ödön, éttermi segéd; Halek József, fuvaros; Hertling Béla, magánhivatalnok; Dr. Horváth Ferenc, orvos; Hudák Ede Ferenc, fürdőmester; Iváncsics János, nyomdászsegéd; Kalmár József, kertimunkás; Kenyeres Béla, kocsis; Kenyeres Géza, gazdálkodó; Gy. Kenyeres Imre, kocsis; Keöd Géza, kárpitossegéd; Kerényi Andor, magánhivatalnok; Kiss Lajos, cukrász; Kolozsvári Sándor, festő és mázoló; Kosztolányi Károly, magánhivatalnok; Kovács Gyula, cipész; Kovács Imre, kereskedősegéd; P. Kovács Imre, postás; Kovács István, magánhivatalnok; Krassovány Márton, fakereskedő; Kubiczek Sándor, éttermi segéd; Kulcsár János, portás; Ladányi Elemér, háziszolga; Laky Imre, postás; Löhner Ferenc, községi főjegyző;

Major Imre, éttermi segéd; Dr. Martos István, orvos; Dr. Magyary Ferenc, ügyvéd; Dr. Miklovicz Dezső, orvos; Miskey Ferenc, lakatos; Nagy Gyula, éttermi segéd; Nagy Ferenc, asztalossegéd; Nagy József, éttermi segéd; Nagy László, géplakatossegéd; Németh Péter, pénzügyi tisztviselő; Niederecker Ferenc, vendéglős; Ohlmüller József, éttermi segéd; Papp Ferenc, nyomdász; Paumkirchner Rezső, főszakács, Pulay János, cipészsegéd; Rák Sándor, péksegéd; Ráth Gyula, éttermi segéd; Sebesta Erhard, éttermi bérlő; Simon Gyula, portás; Simon József, magánhivatalnok; Schmidt István, gépész; Schmidt József, bognársegéd; Steiner Jenő, kereskedő; Szabó Antal, bérkocsitulajdonos; Szántó Adolf, étterembérlő; ifj. Székely Gábor, szabósegéd; Szelle Ferenc, magánhivatalnok; Székely Imre, villanyszerelő; Tósoky Károly, portás; Tujner János, lakatossegéd; Unger Fred, szakács; Urhegyi Jenő, igazgató; Weisz Ernő, kőfaragósegéd.

A Balatonfüredi Sport Club elnöke Brinzey Aurél lett. Az alapszabály kimondta, hogy a sportegyesület célja „a testedzés minden ágának üzése, fejlesztése, minél több emberrel való megismertetése és megkedveltetése”. Az elfogadott alapszabályt jóváhagyás céljából fel kellett terjeszteni a Belügyminisztériumhoz. A sportegyesület vezetősége ezzel kapcsolatban kiemelte, hogy „a sportolás test-és lélekemelő és így nemzetfenntartó fontosságán kívül Balatonfüred a mai Magyarország legnagyobb és legelőkelőbb fürdőhelye lévén régi mulasztást pótolnak a sportegyesület megvalósításával”. Zala megye alispánja az 1924. november 5-én kelt, a Belügyminisztériumhoz küldött, az alapszabályt felterjesztő levelében megemlíti, hogy a „Sport Club a balatoni kultusz fejlesztése szempontjából is jelentős ténykedést fog kifejteni és ezért megalakulása a közérdeket szolgálja”. A belügyminiszter a benyújtott alapszabályt a 232294/1924. BM. szám alatt 1924. november 14-én jóváhagyta, a Balatonfüredi Sport Club megkezdte tevékenységét.

A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület köszönetet mond mindazoknak, akik 2004. évi adójuk 1%-ával (67 893 Ft) támogatták. Az összeget a „Füredi História” kiadására és megemlékezések lebonyolítására fordítottuk.

Kérjük, hogy 2005. évi adójuk 1 %-ával is támogassák tevékenységünket.

Adószámunk: 18918421-1-19

TÓTH-BENCZE TAMÁS

„HOL VANNAK A KATONÁK?”

1941. június 26-án a mind a mai napig tisztázatlan körülmények között Kassát, Munkácsot és Rahót ért bombatámadást követően Magyarország hadat üzent a Szovjetuniónak. A Keleten folyó hadműveletekbe bekapcsolódott a Kárpát-csoport néven összefogott magyar haderő, amely 2 motorizált dandárból, 1 lovas dandárból (ez volt a gyorsdandár), valamint 1 hegyivadász- és 1 határivadász dandárból állt (85 000 fő). A csoportosítás parancsnoka Szombathelyi Ferenc altábornagy volt. 1941 nyarán tehát még csak a Kárpát-csoport vett részt a keleti harcokban, július folyamán egy részét megszálló feladatokra vezényelték, míg a gyorsdandár a német Dél hadseregcsoport alárendeltségében vett részt a további hadműveletekben. Decemberben a veszteségek miatt a magyar csapatokat hazarendelték. 1942 áprilisától a frontra küldték a második magyar hadsereget is (mintegy 190 000 fő katonát, és 17 000 munkaszolgálatost). Ez a hadsereg 1943 januárjában-februárjában a Don menti harcok során felörlődött (a halottak és eltűntek száma közel 100 000 fő volt), majd újjászervezve a 3. hadsereggel együtt 1944 folyamán a Kárpátok térségében vívott védelmi harcokat, végül az ország területén, az 1. hadsereggel együtt próbálták a németekkel vállvetve megállítani az orosz előretörést.

A XX. századi Magyarország – történelme során immár – a második alkalommal foglalt helyet a veszteségek között a béketárgyalások során. Lakossága olyan veszteségeket szenvedett, melyek a mai napig alig behegedt sebeket jelentenek a nemzet emlékeztetőjében. De hogy mekkorák is voltak a valós veszteségek, csak megközelítőleg tudjuk. A második világháború óta eltelt 60 év sem volt elegendő arra, hogy számba vegyük hősi halottainkat, elhurcolt és soha vissza nem tért honfitársainkat. Pontos listát valószínűleg sohasem sikerül összeállítani. Egy nemzet (és település) azonban nem feledkezhet meg halottairól, meg kell adja nekik a végtisztességet. Azoknak is, akik idegen földben alusszák örök álmukat.

Az utóbbi években munkám során jöttem rá, hogy a helyi II. világháborús emlékműveken, emlékjeleken szereplő névsor nem teljes. Balatonfüred határában, illetve területén ismeretlen számú katona

vesztette életét, részben a harcok alatt, részben pedig a szerzett sebesülése, betegsége miatt, valamint a kivégzések által. 1944 novemberétől Balatonfüreden működött az 534. számú hadikórház, az itt elhaltakat is itt helyezték örök nyugalomra. A füredi temetőkben legkevesebb 45, ismeretlenként nyilvántartott magyar honvéd van eltemetve. Ezzel az összeállítással a balatonfüredi és balatonarácsi II. világháborús áldozatok névsorát szeretném a lehetőségekhez mérten teljessé tenni, bár tudatában vagyok annak, hogy ez korántsem lehet tökéletes.

A most következő lista (36 név) a jelenleg rendelkezésre álló adatokat tükrözi. Szerepelnek benne a helyi illetőségűek (itt születettek, illetve itteni lakhellyel rendelkezők), az itt elhunytak és eltemetettek.

A nevek felsorolásánál az előforduló névváltozatokat is feltüntettem. Pl. Urbán/Urbai Mihály esetében az Urbai változat kézírásos feljegyzésben (helyi összeírás) szerepel, viszont a Hadtörténeti Intézet adatai szerint az első – Urbán – a hivatalosan bejegyzett név. Ezt valószínűsíti az is, hogy az írásos feljegyzésnél csupán az elhunyt életkorát tüntették fel, míg a Hadtörténeti Intézet nyilvántartásában a születés évét, valamint illetőségi helyét is közlik, így ez tekinthető hitelesebbnek.

Felhasznált irodalom:

Balatonfüred emlékjelei. Balatonfüred, 2005.
 Balatonfüred és Balatonarács története. Balatonfüred, 1999.
 Dibusz: László: „Elszört testünk nyomtalanul nyelte magába a föld”.
 = Füredi História I. évf. 1. sz. (2001) 30–36. p.
 Béke poraikra. I. kötet Bp., 1999.
 Béke poraikra. II. kötet Bp., 2001.
 Magyarország hadtörténete. II. kötet Bp., 1985.

Rövidítések:

feld: felderítő
 gk.löv.póte.: gépkocsizó lövész pót-ezred
 gy.e.: gyalogezred
 gy.h.o.: gyaloghadosztály
 légv: légvédelmi
 löv.e: lövészezred
 mu.: munka(szolgálatos)
 o.: osztály

rep.: repülő
 ro.tü.: rohamtüzér
 szd.: század
 táb.: tábori
 tart.: tartalékos
 tü. póto: tüzér pótosztály
 u.: utász
 ü.: üteg
 zlj.: zászlóalj

Név	születés helye/lakhely	halál helye	halál ideje	eltemetés/ áttemetés helye
Ajtós István	B.pest/B.füred	Szerencs	1944. X. 22.	Szerencs
Albrecht Ferenc	Sümeg/Sümeg	B.füred	1945. III. 23.	B.füred
Balázs Kálmán	Pécs/Vép	B.füred	1945. III. 23.	B.füred
Borsós/Borsos Sándor	Zegerszeg/ B.füred	B.füred	1944. XII. 26.	B.füred
Braun Imre		B.füred	1945. III. 24.	Türje
Cseh Zsigmond	Szentkirályszabadja	B.füred	1945. III. 24.	
Czibik József	Verpelét/Ózd	Aszófő	1945. III. 19.	B.füred
Fekete Károly	Zenta	B.füred	1945. III. 24.	
Fekete Sándor	B.füred	Afanaszjevka	1942. VI. 2.	Afanaszjevka
Glöckner Gábor	B.arács	Borcsevo	1943. II. 17.	
Goldstein Árpád	B.füred		1942. IX. 9.	
Gyimán János	Ködmönös/Ködmönös	B.füred	1942. XII. 12.	B.füred
Halmos Gyula, dr.	Esztergom	Veszprém	1943. IX. 4.	B.arács
Hant Ernő	Nagyvárad/ B.füred	Nagyvárad	1943. XII. 9.	Nagyvárad
Havasi Béla	Kecskemét	B.füred	1945. III. 22.	
Hekli István	B.füred		1944. V. 22.	
Kardos János	B.arács	Oroszország	1943. II. 15.	
Katona Péter	Székelykövesd	B.füred	1945. I. 1.	B.füred
Kiss József	Lendvaújfalu/ B.füred	Vác	1944. XII. 8.	Vác
Lakatos István Lajos	Békéscsaba	B.füred	1945. III. 24.	Türje
Lengyel János	Bánszállás	B.füred	1944. XII. 6.	B.füred
Ludányi József	Valkány/Apátfalva	B.füred	1945. III. 23.	B.füred
Márkus Sándor	B.füred/B.füred	B.szepezd	1945. I. 1.	B.szepezd
Marton István, vitéz	B.füred/B.szöllös	Bokod	1945. I. 22.	Dad/ 5.sz. sír
Mészáros Sándor	Kistelek/Kistelek	B.füred	1944. XII. 6.	B.füred
Nagy Árpád	Sajólénártfalva	B.füred	1945. III. 12.	B.füred
Németh Mihály	Dég	B.füred	1945. III. 26.	
Orbán Lajos	Ódalmand	B.füred	1944. XI. 19.	
Skrabál József	B.füred	B.füred	1945. III. 25.	
Szabó Lajos		B.füred	1945. III. 29.	Türje
Számbor László	Romhány	B.füred	1945. III. 24.	Türje
Szentpály Gavallér Zsolt		B.füred	1945. I. 10.	B.arács
Szűcs János	B.arács	Don	1943. II. 15.	
Unger András	Szepetnek	B.füred	1945. III. 22.	
Urbán/Urbai Mihály	Mezőkövesd	B.füred	1945. III. 12.	B.füred r. kat. tem.
Vizali István	Poroszló/ B.füred	Kassa	1944. XI. 28.	Kassa

születés ideje	anyja neve	halál oka	beosztás/ foglalkozás	alakulata
1918. X. 18.	Z. Horváth Erzsébet	tüdő- és mellkaslövés	zászlós	25. ro.tü.o.
1920.II. 6.	Iván Anna elvérzett	örvezető. III/3. u.sz.		
1925. X. 29.	Benisek Hermína	elvérzett	honvéd	rep.löv.e.
1925. III. 28.	Németh Mária	lövés	levente	25. gy.h.o.
1927.		aknaszilánk	honvéd	
			civil (földműves)	
1921. VIII. 23.	Knob Katalin	bombatalálat	honvéd	VII. u.zlj.
		fejlövés	örvezető	34./III. zlj., 7.sz.d.
			közmunkaszolgálatos	104/5.táb.mu.sz.d.
1902.		bélcsavarodás	munkaszolgálatos	1051 .táb.mu.sz.d.
1906. VII. 14.	Takács Mária	repülő baleset	százados	
1892. II. 6.	Lázár Ida	szívbénulás	tart. főhadnagy	201. honi. légv. tü. o.
			civil	
1924. XI. 11.			honvéd	
1922. II. 22.	Szombati Száli	sebesülés	tart. szakaszvezető	105. légv. tü. póto.
1921. III. 18.	Bicsák Júlia	géppisztolylövés	honvéd	1.gk.löv.póte.
		aknaszilánk	honvéd	84.tü.o.2.ü.
1916. X. 26.	Krakovai Mária	gránátrobbanás	tart. szakaszvezető	13/III. zlj.
1901.XI. 10.	Zombori Etelka	bombatámadás	címzetes tizedes	5. élelmiszeroszlop
1902.	Bogyó Júlia	sérülés	honvéd	
1921. XII. 2.	Tili Mária	aknatalálat	tizedes	1.gy.e.
1909. IV. 26.	Muhál Johanna	kézigránát-robbanás	honvéd	13/III. zlj.
1913.		aknarobbanás	honvéd	20. feld.zlj.
		civil		
		levente		
		civil (géplakatos)		
		fejlövés	tizedes	5/I.zlj.
		tüdőlövés	honvéd	
		vérmérgezés	főhadnagy	VI.u.zlj.
		légitámadás	civil	
1911.		aknarobbanás	honvéd	20.feld.zlj.
1921. I. 18.	Rocstári Júlia	koponyalövés	honvéd	4/III.zlj.

RÁCZ JÁNOS

SZŐLŐNEVEK III.

Folytatva az előző számainkban bemutatott szőlő- és bornevek sorát, kerítsünk most sort azokra a régi fajtákra, amelyek a XIX. század végi filoxéravész, a gyökértetű támadása előtt Magyarországon többé-kevésbé általánosak, így Balatonfüreden is minden bizonnyal természetesen voltak.

Előzőleg csináljunk röviden még kedvet a szőlőhöz, borhoz! Közszájon forgó, a szőlőre és a borra vonatkozó számtalan szólásunk és közmondásunk közül itt most csupán néhány kevésbé ismertet idézzünk: *Akkor látott vizet, amikor a bába megmosdat-ta. | Bűdös bornak nagy cégért szoktak emelni. | Egy-két pohár borban sok jó barát lakik. | Ganajos szekérnek, részeg embernek Isten is kitért. | Megmutatja a bor, kiben mi lakik. | Minő a gazda, olyan a bora. | A görbe derekú embert szereti a szőlő. | Még a vénembert is táncha viszi a bor. | Részeg ha elesik, Szűz Mária ölébe esik. | Török, torok sok kárt tett az országban. | Igaza van, mint a részeg asszonynak az árokban.* Ám nem árt meg mindenkinek ennyire az ital. Legtöbb költőnk megénekli a hegy levét, a nemes bort. „*Igyunk, lakjunk egymással vígan szeretetből!*”, hirdeti Balassi Bálint. A bor mérsékelt ivása előnyös, az egészségre hasznos. A szőlő fogyasztása pedig igen-igen ajánlott. Dús, közvetlenül felvehető cukortartalma táplál, C-vitamin tartalma jelentős, lecitin tartalma idegesség ellen jó, kevés oxálsava a gyomorbántalmakat enyhíti. Diószegi Sámuel 1813-ban megjelent Orvosi Fűvész Könyvében azt írta, hogy „*Nints a' világonn oljan Növény, melynek minden részei úgy haszonra fordítótak volna, mind az egészség fenntartására 's helyre állítására, mind a' gazdagságra nézve, mint a' szőlő.*” Csodálatosan jótékony a szőlőkúra. Depressziós neurasténiában szenvedőkön is segít. A szigorú szőlőkúra fogyasztja az elhízottakat, gyógyító hatású az asztmára, vesebajra, reumára, köszvényre, bélbajokra. A balatonfüredi szívszanatóriumban dolgozták ki a XIX. századi tapasztalatok és híradások felhasználásával a szívbetegségből felépülőknek a híres balatoni szőlógyógymódot. Többek közt a *szőlő* alakja szolgált Oswald Crollius (1580–1609) botanikai témájú értekezésében (De signaturis internis rerum. 1609) alapul arra, hogy az emberi test tagjaihoz hasonló növényi jegyeket tévesen a növény esetleges

gyógyhatásával hozzák kapcsolatba. Furcsa – a szignatúrában szellemében keletkezett – művének „A Here formájú gyógynövények” című fejezetében az olvasható, hogy „*Mindkét nemzőtag szignatúráját és ismertetőjegyét magán viseli a szőlőszem magja. Ezért mondták az öregek, hogy Vénusz Bacchusz nélkül, és bájital bor nélkül semmit nem ér.*” Tény viszont, hogy a bor örömmel és erővel tölti el az embert; a Biblia szerinti szamaritánus ezért töltött az olajon kívül bort a rablók által megtámadott ember sebeibe. Pál is ezért javasol rendszeres borivást a gyenge szervezetű Timóteusnak. Az Újszövetség végső áldozatában, az örök szövetségkötés utolsó vacsoráján az élő kenyér párjaként a bor Jézus vére lesz. A XIII. századtól kezdődően Magyarországról a nyugati kivitel mellett került bor Észak felé is kivitelre, egy lengyel epigramma („*Nihil vinum nisi Hungaricum, in Hungaria natum, sed in Cracovia educatum*”) szerint nincs jobb bor a magyar bornál, amelyet Magyarországon termeltek, de Krakóban érleltek. Különösen a híres, több szőlőből sajtolt zamatos somlói óbor volt fontos kiviteli cikk külföldre ebben az időben. De orvosok is importáltak távoli országokba hegyaljai borokat, mert gyógyító erejűnek tartották azokat. D. Fischer 1761-ben így ír: „*A bor a legjobb házigyógyszer, különösen a magyar bor... erősítőleg hat a szervezetre, s ha bővebben is élveztük, nem okoz fejfájást, de felfrissíti egész lényünket.*” De lássuk immár a további szőlőneveket!

BAJOR SZŐLŐ: Németh Márton nagy ampe-lográfiai műve szerint minden szőlőterületünkön nagyon régóta termesztett, magyar eredetű fajta.

BALATONFÜRED.

PINCESZEREN.

Szőlőnévként 1621-től adatolható a *Bajor*, Szenczi Molnár Albert szótárának akkori kiadásában bukkan fel. 1708-ban Pápai Páriz Ferenc is szótárazza. Szőlészeti szakmunkák és a tájszótáraink adatai szerint szélesen elterjedt a nyelvjárásokban a *fekete bajor* (Balaton mellék, Fülöpszállás), *fehér bajor* (Sentes), *bajor* (Somló vid., Kötcse, Koppányszántó, Gelse, Kölesd, Várong, Baja, Kecskemét, Gyöngyös, Tiszaföldvár), *baor* (Csongrád), bajorszöllő (Szeged, Csengőd), *bajor* (Tolna), *sombajor* (Borsod), *cserbajor*, *ágasbajor* (Balaton mell.), *bajor v. vajor* (Kiskunhalas, Hódmezővásárhely, Ádánd, Somogy m.), *manóbajor* (Ösi). Az ampelográfusok szerint nem azonos fajta a Szagos Bajnárral. A Czuczor–Fogarasi-szótár szerint a *bajor* népnévvel függ össze, azaz bajorhoni, bajorországi szőlő. A németben azonban nincs olyan szőlőnév, mely *bayerische Weintraube* volna. Az azonosítás a régi Etimológiai Szótár és a Történeti Etimológiai Szótár szerint is téves, ismeretlen eredetű szőlőnevünk. Azonban nincs akadálya a szőlőnév és a népnév összekapcsolásának, mert a népnév régi népi átvétel, azaz az utóbbi szótár ellenérve (a *bajor* népnév újabb, könyv útján elterjedt nyelvújítási alkotás) nem állja meg a helyét. Bár a fajta régi magyar termesztésű, sok társneve is magyar eredetre vall, elképzelhető, hogy egy ráadásul ilyen régi név népnévvel volna azonos. Esetleg, ha a szótörténet szerint a *Bajnár* volna a régebbi, gondolni lehetne az abból való népetimológiára. Amíg azonban a *Bajnár* korábbi felbukkanása az írásbeliségben nem bizonyítható, ilyen szómagyarázat nem tartható. Ugyanez áll a szintén feltűnően hasonló alakú *Bákor* szőlőnévre.

BAKATOR: személynévként már 1385-ben fölbukkan a magyar írásbeliségben: *Bakator* az Oklevélszótárban, köznévként pedig 1590-ben *bakator* Szikszai Fabricius Balázs Nomenclatorában, ugyanígy 1604-ben Szenczi Molnár Albert szótárában. A nyelvjárásokban *bakatur* (Kiskunhalas), *bakator* (Erdély), *bagator* (Diósgyőr, Borsod m.) alakváltozatai használatosak. Ismeretlen eredetű szőlőnevünk. Már Haller Ferenc (Az ugaros szőlőművelés. Kolo'svár) kapcsolatba hozta 1834-ben egy francia *Bacca d'or* alakkal, mely azonban más forrásban nem szerepel. Több adat szerint (Révai Nagy Lexikona, Magyar Nyelv 34, Pallas Nagy Lexikona stb.) a *Bakator* a XV. században Olaszországból, Nápoly környékéről hozták be. Erre a tévedésre épül az etimológiai megfigyélési kísérlet, mely a nevet az 'aranybogyó' jelentésű olasz *Bacca-d'oro* szóból magyarázza (pl. Görög Demeter: Azon sokféle szőlőfajknak lajstroma, a' mellyeket egy érdemes ha-

zánkfia... (A' Bétsi Magyar Újság mellé Toldalékul). Bécs, 1829; Czuczor–Fogarasi-szótár; Karinthy Ferenc: Olasz jövevényszavak; Simonyi Zsigmond: Nyelvtudományi Közlemények 23, stb.). Ilyen szőlőnév azonban az olaszban nincs! Még valószínűtlenbé teszi az egyeztetést az a – figyelmen kívül hagyott – tény, hogy a *Bacca d'oro* 'aranszínű szem' jelentéssel egyszerűen nem illik a Bakatorra, hiszen annak bogyója sötétvörös, mint arra a szőlő társnevei is utalnak: *meggy szín Bakar*, *Bakator piros*, *Ménesi rózsza*, *Rózsaszőlő*. Aranszínű bogyói az érett Rizlingnek vagy más fehér szőlőfajtának vannak, ám a *Bakator* nem ilyen. Miként a pataki és debreceni deák-irodalom legterjedelmesebb, Felvidítő című, egy Nánási Oláh Károly által 1824-től kezdve összeírt és Sárospatakon őrzött tizenegy kötetes gyűjteményében is olvasható,

*Fejér szőlő nem Bakator,
Az ágy alá bútt a rektor,
Jöjjék ki kend, rektor uram,
Nincs már itthon az én uram.*

Perdöntő az is, hogy a szó személynévként már 1385-ben fölbukkan: Ladislao Bakator. Egyébként is a fajta az Érmellékről került hozzánk, onnan Erdélyben és a Dunántúlon terjedt el (vö. Molnár I.: A szőlőművelés; Csepregi–Zilai: Szőlőfajtáink). Neve semmilyen feltételezett olasz szóból nem származhat. Átkerült azonban a magyarból több nyelvbe; vö. német *Bakatortraube*, bolgár *Bakator rozovij*, cseh *Bakator červený*, francia *Bacator rouge*, olasz *Baccador*, horvát *crvna Bakatorka*, román *Bocotór*, szlovák *Bokadora*. A – szintén több forrásban is olvasható – helynévi származásának magyarázata ugyancsak elfogadhatatlan, a *Buccari*, horvát *Bakar* városnévre a *Bákor*, *Bakar* szőlőnév vezethető vissza, melynek összefüggése a *Bakator* elnevezéssel azonban bizonytalan.

BÁKOR: már 1791-től adatolható a magyar írásbeliségben (Magyar Nyelv 32), 1792-ben Baróti Szabó Dávid Kis-ded szótárában *bákor*, *bájor*, ezután a legtöbb szőlészeti munkában, tájszótárainkban, irodalmi alkotásokban szerepel a *Bákor*, *Rózsabákor*, *szagos Bákor*, *Bákorszőlő* vagy *Bakar*. A nyelvjárásokban számos alakváltozata használatos, így Új Magyar Tájsz.: *bakar*, *baka-r* (Debrecen), *bakor* (Érmellék), *bákor* (Cserszegtomaj), *bákor-szőlő* (Sümegegy vid.). Nem lehet a *Bakator* alakváltozata, a *Buccari*, horvát *Bakar* helységnévre vezethető vissza és a fajta balkáni eredetére utal.

DINKA: 1780-ban, Prónay Pál „A szőlőknek plántálásáról” c. munkájában olvasható először. A népnyelvben szintén használatos, így Új Magyar

Tájszótár: *denka* (Esztergom), *dinka* (Hont vm., Ócsény, Szécsény, Baja, Kiskunhalas, Szentes, Tiszaöldvár, Makó), *dihka* (Sümege), *dinka* (Lovászpátona), *gyinka* (Galgamácsa), *dinka szőlő* (Hódmezővh.), *dinkaszőlő* (Csengőd), *fehér dinka* (Tiszaug), *huszár-dénka* (Gomba) | Bakonyi Nyelvj.: *dinka*, Szegedi Szótár: *dinkaszőlő*, *kövi-rózsadinka*, *küvidinka* 'a szegedi homokon Versecről telepített fajta' | Molnár István: A szőlőművelés: *kék dinka* (Buda és Pozsony környékén), *piros kövidinka* (Versec és Bánát Fehértemplom vid.) | Kertészeti Lexikon: *bogdányi*, *török dinka*. A *Bogdányi dinka* név a Dunabogdány helységnevből magyarázható, ahol különösen elterjedt volt. H. Goethe (Handbuch der Ampelographie) szerint a szerb *Dinka mala* a magyarból való. Ám az átvétel éppen fordított. A magyar szőlőnév forrása a szerbhorvát *Dinka*. Tulajdonképpen 'dinnyeízű szőlőt' jelent, az alapszó a szláv *dinja*, mely valószínűleg a *dy-ti* 'felfújni' igével van kapcsolatban, azaz felfújt gyümölcsöt jelent. A *dinka* szőlőnév ennek a *dinja* (= dinnye) szónak a deminutívuma. Ide tartozik a magyarban a népnyelvi *linka* 'úri tök', *dinka* 'sütőtök, úri tök' és persze a *dinogál* 'iddogál, borozgatva mulat' ige a Kunságból. A mai szőlészeti és borászati szaknyelvben ismert a cseh és szlovák *kamena Dinka*, szerbhorvát *Dinka crvena*, francia *Dinka rouge*, olasz *Dinka rossa*, román *Dinca verde* is külföldön. (Érdekes összefüggést vet föl a Nyelvtudományi Közleményekben Kiss Lajos a szerbhorvát *Plovdiv* és a bolgár *Plovdiv* helynév között.)

FURMINT: sok ampelográfus tudósításával szemben a Furmint név már jóval korábban felbukkan az írásbeliségben, mint ahogy ők állítják. A helyes szótörténet: 1623: *furmint*, 1624: ua., 1629: *formint*, 1632: ua., 1723: ua. A nyelvjárásokban számos alakváltozata használatos: *furmin*, *furmen*, *formint*, *tömött*, *vajas*, *vigályos* (*vigálos* = ritka szemű), *hólyagos*, *ligetes*, *madarkás*, *halovány*, *változó*, *rongyos*, *borzas*, *vicsiri* vagy *rugós* (virágját gyakran elrúgja) *furmint*, *arany*, *csillagvirágú*, *nemes*, *Jordanszky furmint*, *ligetes* (hézagos, ritkás) *furmint*. Szirmay Antal 1810-ben a „formintot” még olaszországi fajtának hitte a Formiai tartományból (szőlőművelő hely Olaszországban híres borral). A név eszerint a latin *Uva Formiana* 'formiai szőlő' névből keletkezett. Kitűnő nyelvészünk, Bárczy Géza szerint igen régi vallon eredetű szóval állunk szemben, mely sokáig lappangott. Később Szófejtő Szótárában azt írja, hogy „a származtatás nehézsége a magyar szó kései felbukkanása”. (Első felbukkanási évnek ő még 1744-et gondolta, ennél akadnak lé-

nyegesen korábbi adatok is a szótörténet tanúsága alapján.) De még ezek is erősen megkérdőjelezzik a hipotetikus XIII. századi átvételt, melyet az a művelődéstörténeti tény sem igazol, hogy a hegyaljai szőlők újszerű művelésmódja, a tokaji bor világhírűvé válása csak a XVI. század második felétől bontakozik ki, az aszú szőlő és bor is csak ettől az időtől ismert. A középkorban a Hegyaljára költöző északfrancia és vallon telepesek meghonosíthatták ugyan a ezt a fajtát, ám lehet eredeti magyar szőlő is, melynek régi magyar nevei vannak és csak később kapta a *Furmint* nevét a belőle készített furmintborról. A név tehát sem olasz, sem vallon, hanem valószínűleg francia eredetű és az ófrancia, középfrench *Fromentau*, *Fromenté*, *Fourmenté* 'ua'. A francia szőlőnév a 'gabona, búza' jelentésű latin *frumentum* szóból származó *froment* 'búza' kicsinyítő képzős, ill. melléknévképzős származékként keletkezett. Magyarazata az a szárításos, aszalásos feldolgozási mód, mellyel a leszedett szőlőt a préselés előtt búzaszalmán töppesztették. A *froment* tehát 'szalmaszőlő, szalmabor' jelentésű, azaz szalmán aszalt szőlő és az ebből készült bor. Igazolja ezt az aszúbor német neve is, a *Strohwein*, azaz 'szalmabor', mely már 1500 előtti fölbukkanású. A középfelnémet *ströwin* (weil man die Trauben bis Weihnachten auf Stroh liegen läßt und dann erst keltert) egészen karácsonyig szalmán szárított szőlőből készül. Az olasz népnyelvben is megvan a *Forment* 'szalmaszőlő, búzaszőlő' név. Itthoni forrásokban 1805 óta említik a *szalmabort* és írják le annak készítése módját. És nem csupán a Furmintból, pl. a Kadarkából is készült hasonló eljárással bor. Tudósítás 1886-ból: „in Pomáz wird auch roter Ausbruch von der Kadarka bereitet; hier legt man die gesunden Trauben auf Stroh”, azaz Pomázon a vörös aszú Kadarkából készül, itt az egészséges szőlőt szalmára helyezik. A szó mai alakja több nyelvben is megvan, így pl. szerb *Furmint*, *Fürmint*, olasz *Furmint bianco*, *Furmint giallo*, francia *Furmint blanc*, *Formentau*, *Fromente blanc*, *Fromantais*, *Fromantau*, német 1836: *formint*, 1842: *furmint* 'ausgezeichnete ungarische Sorte' (Babo: Der Weinbau), angol *Furmint of Tokay*, szlovák *Formint*, *Furmint*, illetve orosz *Furmint*. Az oroszban magyar jövevényszó lehet a tokaji export nyomán.

Nevezik *Szigeti* néven is a Furmintot (R. 1805: *szigeti szőlő*, 1821: *szigetszőlő*, 1856: *szigeti fehér*). A nyelvjárásokban különböző összetételekben használatos: *cafatos leánysziget*, *vörössziget*, *foszlánca leánysziget*, *veres vesszejű sziget* 'különböző rosszul termékenyülő, hiányos fürtű Furmint-fajták' Somló,

szigeti Balaton mell., szigeti-Furmint (Badacsony, Somló | szigeti Balaton. A Furmint sziget, v. szigeti (szőlő) neve a Szigliget helynévből alakult a Balaton közelében. Szigligetre a Hegyaljáról került a Furmint, a „Szigeti-hegybe” és onnan terjedt tovább *Szigeti*, *Szigetiszőlő* néven. Ekkor a Furmintot már nem az eredeti származási hellyel jelölték, a Balaton környékén levő vidékek közösségeinek már Szigliget a fajta származási helye, és új nevet adnak. További társneve a *Zapfner*, a *Görényszőlő*, a *Demjén* és a *Som*. Az erdei gyümölcs névvel képzett szőlőnév itt a bogyó alakjára utal. „Epen olyan a' szeme formája, mint a' som” (Nagyváthy). Régi tájnyelvi neve a Görényszőlő a fehér Furmintnak, a népnyelvben ma is használatos: *görényszőlő* (Szamos-hát), *görény* (Beregszász). Állatnévből való névátvitel eredménye, az átható bűzű görény a névadó. Hasonló a *Fosóka*, *Gatyszalajtó*, *Ágybacsínáló*, *Hascsikarító*, *Hasártó* szőlőnevekhez. A magyar írásbeliségben régről adatolható a *Demjén* szőlőnév; 1632: rongyos demjén, 1730 k.: *tömjényszőlő*. Nyelvjárási alakváltozatai Tokaj-Hegyalján és borvidékén használatosak, így *rongyos demjén*, *dömjény* (Tokaj), *rongyos futó*, *hitvány*, *vállas demjén* (Tokaj-Hegyalja), *dömény* (Ugocsa m.), *dömjény* (Kászonyi és Somihegy vid.), *budai dömjény* (Sátoraljaújhely). A Czuczor–Fogarasi-szótár szerint a *döme*, *dömén*, *dömjén* 'zömök, tömött testű' melléknévvel függ össze a szőlőnév. Ennél még az is valószínűbb azonban, hogy a magyarban igen régről adatolható *Demjén* helynévből magyarázható. Amennyiben a *Tömjényszőlő* adat ide tartozik, azaz összefügg a *Demjén* szőlőnévvel, és amely déli szláv szomszédunknál is megvan, vö. szerbhorvát *Tamjon* 'tömjén', a jelölt fajta illatos lehet. Nincs igaza Kniezsának (Szláv jövevényszavak) ezek szerint abban, hogy a magyar *tömjén* (*temjén*, *timjén*) „kizárólag egyházi terminus technicus: nem jelent pl. növényt is”. Személynévi eredetű szőlőnévvel lehet dolgunk, alighanem a *Demjén*, *Domján* személynév lappang benne. A 303-ban mártírhálált szenvedett Kozma és Demjén testvérek nevéhez Olaszország déli részén több csoda fűződik. Demjén a gyógyszer védőszentje lett, és a szőlőnév magyarázata az a hit, hogy a szőlő, vagy méginkább a belőle sajtolt must és bor gyógyító erejű lehet, orvosságnak alkalmas. Van egy *Kozmaszőlőnk* is. A déli szláv államokban *Moslavac*, Németországban *Mosler* a Furmint neve.

Tökéje kifejezetten erős növekedésű, kevés, hosszú, felálló vesszőt nevel. Levele középnagy, alig tagolt, legfeljebb karéjos, levélszéle fűrész.

Fürtje középnagy, hengeres, laza, bogyói szintén közepes méretűek, megnyúlt gömbölydedek, sárgászöldek, jól beérve aransárga színűek, napos oldalukon jellegzetesen rozsdásodók, lédúsak. A híres hegyaljai borok, az aszu és a szamorodni Furmintból és Hárslevelűből készülnek. De méltán igen nagy híre van a száraz Furmintnak és az Ófurmintnak is. Tokaj-hegyalja világhírű fajtája, de ismertek a somlói, badacsonyi és mecsekalji, siklósi borai is. Illatos, savas, kissé fanyarkás ízű bora különleges minőségű.

FUTÓSZŐLŐ: lugasra, falra stb. futtatva nevelt szőlő. A legalkalmasabb lugasszőlők a direkt termő fajták (Otelló, Izabella, Delavár stb.), ha azt szeretnénk, hogy a nagy levelekkel jó árnyékot adjon a lugas, fagykártól, gombabetegségektől ne kelljen félni, a szőlő hamar befussa és kevés munkát adjon. Ha azonban igényesebb szőlőt ültetünk lugasnak a gyümölcséért és persze a boráért, és gondosan elvégezzük a metszést, hajtásválogatást, kötözést, trágyázást, permetezést stb., hálásan terem a felfuttatott nemes fajta is. Arra vigyázzunk, hogy a lugas ne legyen túl magas, mert az esedékes munkákat nehéz ott fent végezni. A szétterjedő vesszőket ne hagyjuk sűrűre nőni, hiszen nagy területet befut egy-egy töke, és túl sok szemre metszve túl sok levelet és apró szemű, kicsi fürtöket hoz. Ezek ráadásul többnyire árnyékban kénytelenek fejlődni, a must cukorfoka alacsony lesz; a betegségekre, fertőzésekre is érzékenyebbek. Amíg a töké fiatalok, kíméletesen engedjük csak futni. Vegyük figyelembe, hogy a szőlő alapjában véve kúszónövény, de futásának gátat kell szabni. A túlságosan hosszúra növő vesszőket nyáron vissza kell vágni, hiszen azoknak a végső szakasza úgyis elfagy a télen. Idősebb töké már bátran terhelhetők, különösen, ha tápanyagokban gazdag talajban gyökerezik. Látni olyan öreg tökéket, melyek egymagukban befutnak jókora lu-

gasokat vagy házak tornácait. Ezek már szinte fához hasonlóan vastag törzsűek, termésük akár egy hordót is megtölt. A futószőlő alakítása, lugassá nevelése élvezetes földadat, a jó munka eredménye gyorsan megmutatkozik. A szép, árnyas lugasban nagyon kellemes nyári verőfényben hűsölni, társasággal ebédelni, borozgatni. Ősszel is csodálatos látvány a szőlőlugas színesedő lombjai között átszűrődő kék ég, a sárga, piros levelek között beérő hamvaskék fürtök sokasága. Ekkor már hűvösebbek a nappalok, jólesik a tüzes óborral koccintani, a lugas alatt a közeledő szüretre készülödni.

GOHÉR: Az egyik legrégebbi szőlőnevünk, már 1590-ben fölbukkan a *goher* Szikszai Fabricius Balázs Nomenclatorában. Alakváltozatai máig használatosak a nyelvjárásokban is, így Új Magyar Tájsz.: *gahér* (Hont vm.), *gohér* (Szécsény, Mátraalja, Borsod vm. északi része, Gyöngyös, Tokaj, Kisújszállás, Békés, Nagyszalonta, Debrecen, Petneháza), *góher* (Cegléd, Debrecen), *góhér* (Szada, Érmellék), *guhér* (N.zerénd), *kohér* (Kaba), *kuóhiér* (Kemenesalja) 'korán érő szőlőfajta', *gohérszőlő* (Debrecen) | Magyar Tájszótár: *góher* (Debrecen), *góhér* (Zemplén m. Tolcsva, Bereg m., Szilágysomlyó, Gyöngyös) | Szegedi Szótár: *góhér* és *fehérgóhér* | Szamosháti Szótár: *guhér* (Mezőgecse). Ennek a magyar eredetű régi hegyaljai szőlőfajtának (számos társneve is erre utal) a neve a Történeti Etimológiai Szótár szerint „ismeretlen eredetű, talán az ófrancia *goué* 'szőlőfaj' szóval van kapcsolatban”. Valójában ez ma is használatos név a franciában: *Gouais* 'gros blanc'. (Zavaró, hogy -r végű változatot kimutatni a franciában nem lehet.) Fölmerülhet azonban a német eredet; vö. középfelnémet (bajor) *gåher* 'gyors, azaz gyorsan érő szőlő'. A Gohér ugyanis a legkorábban érő szőlők közé tartozik. Már régi, neves nyelvészünk, Szarvas Gábor utalt német jövevényszó listáján (Magyar Nyelvőr 26), 1897-ben, az esetleges német eredetre, ám összehasonlítás nélkül. Cseh, ill. szlovák származtatásával már Melich János szembeszállt (Magyar Nyelv 27). Ott jövevényszó a magyarból; vö. *Gohér* 'ua.'. A g-vel kezdődő szó nem is lehet eredeti cseh, vagy szlovák. Szintén átvétel a magyarból az orosz *Góher* 'ua.'. Elfogadhatatlan a Czuczor–Fogarasi-szótár magyarázata is (*gohér*, némely tájakon *gahér* < a *kövér*, vagy a *bajor* szóból módosult).

Jókorérő a Gohér egyik tájnyelvi neve; Új Magyar Tájszótár: *jókorérő szőlő* (Kisújszállás), Németh Márton: *jókorérő*, *koránvaló*. A *jókor* előtaggal alkotott név a Gohér kedvezően koraiérésére utal, vö. *Koránérő*, *Koránvaló* hasonneveivel. *Tódor*

(R. 1869: Borászati Füzetek) a neve a Gohér egyik igen termékeny válfajának. Budáról elterjedt fajta, a Tivadar személynévből képzett Tóddorral nevezték el. Németh Márton hatalmas ampelográfiai művének II. kötetében a nyelvjárási *Zultánszőlő* elnevezést *fehér Gohér* névvel értelmezi. A tájszó minden bizonnyal a *Szultán*, *Szultán szőlő*, egy Kisázsiaiban régóta termesztett fajta nevével függ össze, mely Anatóliából terjedt el a Földközi-tenger mentén, továbbá Kaliforniába, Dél-Afrikába, Ausztráliába. Nevét valószínűleg a Kaspi-tengerhez közeli perzsi városról – *Sultanichról* – kapta. Vándorszóvá vált; vö. román *Sultanina alba*, szerbhorvát *Sultanina bijela*, *Sultanina*, török *emirna Sultana*, francia *Sultani*, *Sultanin blanche*, *Sultanich de Jaffa*, *Sultanie*, *Sultanique*, *Sultannia*, lengyel *Sultanina*, angol *Sultana*. Szintén a fehér Gohér társneve a *Cserbajor*, *Cserszőlő* 1454 óta adatolható nyelvünkben, a népnyelvben Új Magyar Tájszótár: *cserbajor* 'későn érő, nagy bogyójú, kemény héjú szőlőfajta, a fehér Gohér speciálisan Balaton-környéki változata' (Balaton-mell.): *cserszőlő* Lepsény, *szerszőlő* Balatonrendes | Borászati Füzetek 1869: Ábrahám | Németh: *cserbajos*. Nyilván a *cse-r* 'szőlőtökén az egy évnél idősebb termővessző, csercsap', illetve *cseres* 'megvastagodott, kérges héjú szőlővessző' (Új Magyar Tájszótár) szavakból alkotott szőlőnév. 1897-ből való adat szerint egy, a 'góhér családhoz tartozó szőlő' neve *Kozma fehér* volt. Bizonytalan eredetű elnevezés. Ezt a Budáról elterjedt fajtát talán a szagáról nevezték el. Előtagja 'az étel odaégése, az abból származó szag' jelentésű. Ha azonban a 303-ban mártírhálált szenvedett csodatevő és később védőszentté vált *Demjén* és *Kozma* testvérek neveit bevonjuk vizsgálódásunk körébe, feltehetjük, hogy a szőlőfajta vagy a belőle készült bor gyógyhatásába vetett hit a névadás szemléleti alapja, hiszen *Demjén* a gyógyszerek, *Kozma* pedig az orvosok védőszentje lett.

HÁRSLEVELŰ: Régi szőlőnév, 1726-tól már írásos említéséről tudunk a Hegyalján. Szerbhorvát mintára alkotott tükörszó; vö. szh. *Lipolist* 'szőlőfajta' tlk. 'hárslevél'. A szerbhorvátban nem ez az egyetlen szőlőnév a hárs szóval, így pl. *Lipovina*, *Lipovčina*, *Lipaščina*, *Lipušina*. Számos további nyelvben is ugyanígy jelölt fajta: német *Lindenblättrige*, cseh, szlovák *Lipovina*, francia *Feuilles de tilleul*, szln. *Lípavina*, *Lípovina*. Az orosz *Garszlevelju* és *Harszlevelju*, valamint az ukrán *Haršlevel'u* átvételek a magyarból. Az ország délnyugati részén használatos *Lepovino* neve (R. 1884: Magyar Nyelvőr. 13; N. Magyar Tájszótár Zala m., Alsó-

Lendva vidékén). Szintén a szerbhorvát *Lipovina* 'Hárslevelű', *Lipovina bijela* 'fehér wippacher', *Lipovina drobna* 'juharlevelű wippacher'; 1886: *lipovina* (Horvátország, Szlavónia) átvétele ez a szűk nyelvjárási elterjedtségű szőlőnév, melyben a szóvégi -o különös módon rövid maradt. A délszláv elnevezés magyarázata e szőlőfajta hárséhoz hasonló levele. *Fecskefarkú* neve is van, mert a Hárslevelű fürtje igen hosszú és a végén villásan, fecskefark-szerűen elágazik; metaforikus terminus. A fürt elérheti a 40 cm hosszúságot is, hengeres, laza. Bogyói elég kicsik, gömbölyűek, zöldessárgák, kissé hamvasak, napos oldalukon rozsdásodók, vékony héjúak, lédúsak. Levele kerekded vagy vese alakú, levél-széle csipkés. Tökéje nagyon erős növekedésű, a Furmintéhoz hasonlóan ritka, mereven felálló vesszőzetű. Sajnos a Hárslevelű lizsthamatra, rothadásra, téli fagyra, szárazságra érzékeny. Bora fajtajelleges, finom hársmez illatú és zamatú, testes, több évi érlelés után kiemelkedő minőségű. A Hárslevelűt nemesítőink felhasználták a *Zefír* és az *Ezerfürtű* államilag minősített fajták előállításához. Furmintból és Hárslevelűből készül a híres szamorodni és aszu a Hegyalján. Ezek a borok olyan hírnévre tettek szert, hogy származási helyükről kialakult egy fajtától független gyűjtőfogalom, a *tokaji*. A hegyaljai borok gyógyító erejét korán fölismerték, dicséretét zengik évszázadokon át, itt csak egy idézet Szirmaytól (Borászati Lapok Emlékfüzet 1909):

„Áldott tokaji bor, beh jó vagy s jó valál,
hogy csak szagodtól is elszalad a halál.
Mert sok beteg téged, mihelyt kezdett inni,
meggyógyult, noha már ki akarták vinni.”

SZLANKAMENKA: 1832-től adatolható a magyar írásbeliségben: *slankamenka* 'Grün-Lagler' (Schams Ferenc Ungarns Weinbau c. művében). A fajta a Balkán déli részéről származik, onnan a Szerémségen keresztül terjedt el, főleg Versec, Fehértemplom vidékén és Horvátországban termesztették. Ma Tokajhegyalja kivételével az ország minden borvidékén kedvelt fajta. Neve átvétel a délszlávból, a szerbhorvát *Slankamenka*, *bijela Slankamenka* 'Zapfner' szőlőnévvel függ össze, mely a *Slànkamen* 'Zalánkemen' helynévből származik. A *Slankamenka* neve sokfelé *Magyarka*, *Magyartraube*, *Magyarszőlő*. Régtől szerepel ampelográfiai művekben, 1829: Azon sokféle..., 1833: Schams Ferenc: Ung. Weinbau. A nyelvjárásokból is sok vidékről adatolt, így Új Magyar Tájszótár: *magyarka* 'szőlőfajta' (Szentés), | Szegedi Sz.: *pirosmagyarka*, *sárgamagyarka*, *zöldmagyarka*, *szlankamenkamagyarka* | H. Goethe: Handbuch der Am-

pelographie: *Magyartraube* (Alsó-Ausztria és Steiermark) | H. Frisch: Verschetz: *Magyarka* 'ungarische Gewürz-Traube' (Versec). Az úgynevezett *Ungarntraube* (1836: Ungar, Ungerlein 'kleiner Gutedel' Babo-Metzger: Der Wein- und Tafeltraub), *blaue Ungar* (Schams Ferenc szerint „seit undenklicher Zeit in Ungarn kultiviert wurde, nicht aus Serbien stamme”), azaz a *Magyarszőlő* már nagyon régóta termesztett Magyarországon, nem Szerbiából származhat. Kérdés, hogy mely vidéken; a mai ampelográfusok a *Magyarka* szőlő délvidéki eredetét vallják (pl. Csepregi–Zilai: Szőlőfajtaismeret). Ez esetben nem belső nyelvi fejlemény a *Magyarka*, hanem jövevényszó a délszláv szerbhorvátból; vö. *Madžarka*, *Madžaruša* (R. 1852: *Madžârka*, *Madžaruša* 'uvae genus', *Magârka*). A Szerémség pusztulása és az ottani népességcsere után a délről fölnyomuló délszláv lakosság az ott talált fajtákat jelölte a *Magyarica* (és *Szlankamenka*) nevekkal. A -ka képző gyakran használatos a helységekről, vidékekről elnevezett szőlőneveknél a szerbhorvátban, de személyt, népet, nemzetet és nemzeti hovatartozást is jelölhetnek vele. Vö. még ausztriai német *Mayarka*, román *Magyarica*, *Maghiarea*, *Majarca alba*, cseh és szlovák *Magyarka*, szerbhorvát *Majarka*, olasz *Mayarka* 'Szlankamenka', német *Magyartraube*, francia *Précoce de Hongrie* és orosz *Vengerka csernaja*. Északi szláv szomszédainknál, a szlovákban másfél évszázaddal korábban jelenik meg a szó, de az adatok nem szőlőnevek, vö. szlovák *maderki*, *mad'erki*, *magyarok*, *maderky* 'plántálni való csemete, dugvány, bujtás', itt jelentésmódosulás következett be szerinte, a csehben pedig egy valószínűleg más fajtát jelölő, de a származási helyre utaló név létezett, vö. cseh *uhernitze*, *uherka*.

A fajta a Balkán déli részéről származik, onnan a Szerémségen keresztül terjedt el, főleg Versec, Fehértemplom vidékén és Horvátországban termesztették. Ma Tokajhegyalja kivételével az ország minden borvidékén kedvelt fajta. *Furkókovács* a neve a *slankamenkának* Kecskemét környékén. Azért nevezik így ezt a szőlőt, mert a fajtát ott Major István kovácsmester hozta be és terjesztette el.

Végül még néhány úgynevezett direkt termő szőlőfajta, melyek ugyan itt-ott megvannak még régi szőlőkben, de termesztésük egyre inkább visszaszorul.

RÓKASZŐLŐ: *Vitis labrusca* (Magyar növénynevek szótára). A *Vitis labrusca* bogyói jellegzetesen róka-szagra emlékeztetnek. A németben is tükörszóval, a *Fuchstraube*, ill. a *Fuchsweinrebe*, *Fuchsrebe*

kifejezéssel jelölik e fajtát. A latin *Vitis* 'szőlő' régi római növénynév, a *labrusca* pedig olyan szőlőfajta neve, amelynek héber neve *busca*. A latin *labrusca vitis* / *uva* a vadszőlő, a *Vitis vinifera ssp. sylvestris* neve. A szótárakban szereplő *Vitis labrusca* más, ez a fajta Amerikából származik. A *labrusca* Linné névátvitelének eredményeként vonatkozik a gyengébb minőségű amerikai szőlőfajtákra. Ezek a filoxérvész idején kerültek Magyarországra. A gyökértetű a múlt század végén az ország szőlőültetvényeinek túlnyomó részét végzetesen tönkretette, súlyos gazdasági, elvándorlási, demográfiai válságot okozva. Az újraterületek során a korábbi hazai fajták helyett újakat hoztak be. Ezeket a világfajtákat (*Rizling*, *Szilváni*, *Kékfrankos*, *Cabernet*, *Merlot* stb.) úgynevezett vadalanysokra oltották. Erre a célra voltak alkalmasak az amerikai direkt termő fajták, melyek gyökérzete a filoxéra támadásával szemben ellenálló. Korábban komoly egészségügyi problémákat okoztak a Novavagy Noha-ültetvények. Ez az illatos, megbízhatóan termő, fagyokra, talajra, időjárásra, metszési hibákra, gombás károkozókra nem érzékeny szőlő nagy területeken népszerű lett. Ellentétben pl. a *Rókafark* szőlővel, amely - több nemes bort adó szőlőfajtaival (*Szilváni*, *Rizling*, *Chardonnay*, *Sauvignon blanc*, *Szürkebarát*) együtt – későn érő, rothadásra erősen hajlamos, bizonytalanul beérő, kedvezőtlen évszakokban durva savakat produkáló, változó minőséget adó fajta. Habár jó évszakokban ezek a szőlők harmonikus, testes, kiváló minőségű bort adnak, melyek finom savaikkal, illatukkal és zamatukkal, karakteres fajtajellegükkel, alkoholban és extraktban gazdag különlegességükkel sokak által kedveltek, az ilyen szőlőfajták drága és rendkívül fáradságos művelését, a bizonytalan kimenetelű befektetések kockázatát nem mindenki vállalta. Ezekhez járul a borpiac kiszámíthatatlansága; a nyomott árak, exportnehézségek, időszakonkénti túltermelés, a felvásárlók, és sokszor a fogyasztók igénytelensége, a táj- és fajtaborok szembekerülése a nagyüzemi szőlő- és bortermelel „tömegboraival”, a borvizezők mértéktelen cukrozása, pancsolása, a borok eredetvédelmének hiánya, a nagy hagyományú magyar szőlő- és borkultúra védelmének elmaradása.

Nem nehéz tehát a Nohának és társainak népszerűségére magyarázatot találni. Annál veszélyesebb a helyzet, mert a belőlük készült ízes, sima bor jól csúszik, nagy mennyiség lehajtására csábít. Ráadásul a direkt termő szőlők bora általában nem kényes, jól eltartható nedű. A vörösboros szőlők sorában pedig nincs olyan erős és szép színe egyik fajtának sem, mint a direkt termők közé tartozó *Otelló*, *Izabella*,

Elvira vagy *Delavár* fajtáknak. Hatalmas leveleikkel, erős vesszőikkel vadul futó, erősen kapaszkodó kitűnő lugasszőlők is ezek. Kellemes árnyat adnak, és komoly gondozás, kapálás, permetezés nélkül is bő termést hoznak. A nagy szemű és fürtű, későn érő és vastag héjú szőlőket a madarak és a darazsak is kevésbé dézsmálják.

DELAWARE: fontos ampelográfiai művek szerint amerikai eredetű piros és fehér fajta, az USA északi részén nagy becsben tartják. A magyarban először 1887-ben olvasható a neve Molnár Istvánnak A szőlőművelés és borászat kézikönyve c. művében. A nyelvjárásokban e direkt termő szőlő nevének *delavara*, *dalavári szőlő*, *délavári*, *fejír delavár*, *dalavaré*, *delavári*, *délvavaré* alakváltozatai használatosak. Hazánkban a múlt század második felében, a filoxérvész után honosították meg a fajtát és terjedt el azután elég nagy részen. Neve is amerikai eredetű, vö. *Delawara*, *Delaware grape*, melyet a francia is átvett: *Delaware grise*, *Delaware rose*.

IZABELLA: a legrégebbi amerikai fajta Európában, 1820-ban hozták Belleillerbe és onnan terjedt el. Neve már 1844-től adatolható a magyar írásbeliségben: *nádor izabella*. A *nádor izabella* Legrády László magvetéséből származik, amiről 1844-ben írt jegyzetei tanúskodnak. Ez nem azonos fajta az *Izabellával*, mely a legrégebbi amerikai fajta. Európába már 1820-ban áthozták; hamar elterjedt, a lugasok kedvelt fajtája volt szép lombja miatt. A direkt termő *Izabella* szagos szőlő, borának is jellegzetes illata van, erre utalnak tájnyelvi nevei: *Büddöskü* szőlő és *Eperszőlő*. Első termesztője Isabelle Gibbs volt, tőle kapta a nevét. Ez a fajtanév több szőlőtermesztő ország nyelvében is használatos; vö. ausztriai német *Blaue Isabella*, cseh, szlovák *Elizabella*, *Isabella*, *Isobella*, francia *Isabelle d'Amérique*, angol *Isabella grape*, *payn's Isabella* és német nyelvjárás *Isabella Versecen*.

NOHA: a XIX. század végén, 1890-ben már említi Molnár „Szőlőink” c. művében. A nyelvjárásokban számos alakváltozata használatos, így *Noé-szőlője*, *Noé*, *Nova*, *Noa* és *Noah*. A fajtát Wasserzieher Ottó állította elő 1869-ben az Illinois állambeli Nauvoóban, de neve nem ebből a helynévből származik. A név magyar fejlemény, a korábbi *Noa-szőlő(je)*, *Noe-szőlő(je)*-féle szókapcsolat első elemének önállósulásával jöhetett létre, a szókapcsolat mintája a francia (*vigne de*) *Noah* 'tkp. Noé-szőlő' lehetett. A bibliabeli szőlőművelő és borkészítő Noé neve őrződik meg a legtöbb nyelvben így; vö. bolgár *Noa*, cseh, szlovák *Noe*, román *Noah*, szerbhorvát *Noa*, *Nova*, *Noe*, *Noah*, francia *Noah*.

OLVASÓINK ÍRTÁK

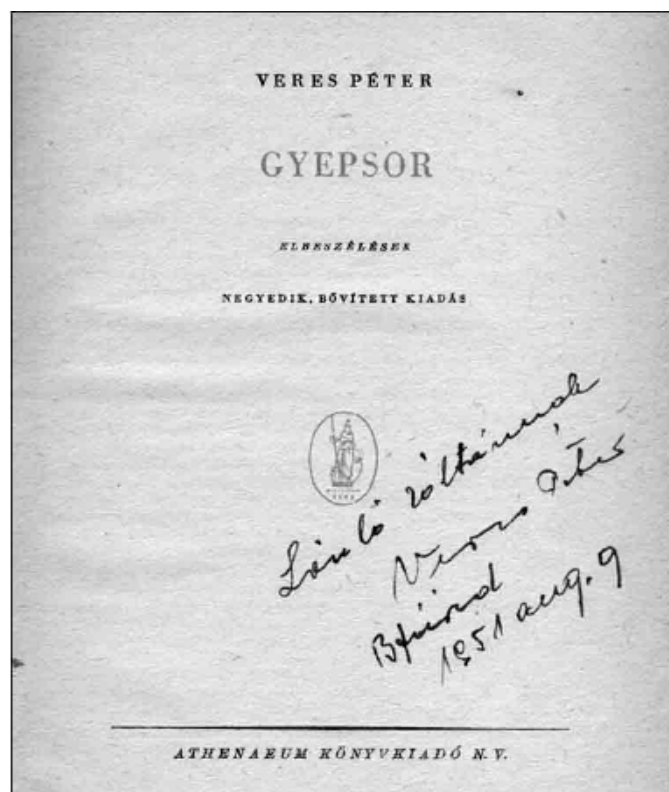
A Füredi História V. évfolyam 1. (10.) számában Sibalszky Zoltán szerző „Balatonfüredi emlékek” címmel cikket közöl az 1940-es évekről. Megállapítása szerint *„Brázay Laci kalóz típusú vitorlásával felborult és vízbe fulladt. Emlékére apja egy Mária-szobrot akart állítani azon a helyen a vízben.”*

Állítjuk, hogy Brázay László nem fulladt a Balatonba. Ezt tanúsíthatják az általa Ausztriából és később Amerikából írt levelei, amelyeket családjunk tagjainak írt 1942 után. Még 1958-ban is jött tőle levél Amerikából.

Dr. Vaszary Pál és
Rosta Sándorné sz. Keserü Annamária
Balatonfüred

Veres Péter balatoni látogatásai.

A Füredi História V. évf. 2. (11.) számában Elek Miklós írt cikket az 1969. május 12-én, Balatonfüreden tartott irodalmi estről és annak előkészületeiről. A cikk elolvasásakor jutott eszembe, hogy nekem is van egy dedikált könyvem Veres Pétertől. A dedikálás dátuma 1951. augusztus 9. Emlékezetem szerint az délután történt, az akkori Honvédtiszti Üdülő kertjében. Veres Péter feleségével érkezett és a kertbe kirakott székeken ülve vettük körül. Emlékszem, hogy hosszasan taglalta a „haladó hagyomány” akkor divatos új szóösszetételt.

Egy másik témában kutatva akadtam a Balatoni Kurír 1943. aug. 12-i számában egy újabb információra. A Hírek rovatban írták: „Veres Péter a kiváló alföldi író tanulmányútja során meglátogatta a Balatont is. Alaposabban vizsgálta Kenese, Csajág, Balatonakarattya, Tihany, Füred népét, települését, szociális és gazdasági problémáit.”

Tüskés Tibor „Pannóniai változatok” c. könyvében (1978., 273. oldal) ír Veres Péterrel közös Balaton körüli utazásukról 1967-ben: „...késő délután annál a kapunál búcsúztunk el – Lipták Gáborénál –, ahol 1955-ben Szabó Lőrincet látogatta meg utoljára.” Mivel a kocsit Veres Péter fia vezette, ők továbbutaztak, vélhetően Balatonakarattyára.

A fentiek alapján bizonyosra vehető, hogy Veres Péter, a már említett 1969-es író-olvasó találkozón kívül 1943-ban, 1951-ben, 1955-ben és 1967-ben is járt Balatonfüreden.

László Zoltán
Balatonfüred

A Füredi História 10. számában megjelent Brinzey Aurél, a BSC elnökének emlékkoszorúja című íráshoz olvasói kiegészítés érkezett, amelyből az alábbiakat idézzük:

„...férjem adta meg a mostani formát a koszorúnak. Először zöld alapra tette, de ez az idők folyamán kifakult, és a mostani anyagot gondolta megfelelőnek, időállónak. A hatvanas években Holczhauser Béla hozta el férjemnek, hogy hozza a babérkoszorút (...) olyan állapotba, hogy megmaradjon az idők folyamán. Tehát az, hogy ez a relikvia végre méltó helyre került, Béla bácsinak és férjemnek Németh Ferencnek köszönhető.”

Németh Ferencné
Balatonfüred

A 21, az nyerő...

Megtisztelőnek és őszinte megbecsülésnek érzem, hogy az 1969 és 1989 közötti két évtizedben részt vehettem a balatonfüredi Anna bálók rendezésében. Aki ismeri e bálók történelmi háttérét – a magyarság-tudatunk kialakítását erősítő történeteket – az tudja, hogy az Anna-bál afféle hungarikum; minden cselekedet, ami a bál tekintélyének növelésére irányul, lokálpatriotizmusunkat izmosító cselekedet is. Büszkék vagyunk rá, hogy a nemzetközi színvonalú bálokat mindig mi, fürediek szerveztük, mi rendeztük 1825 óta. Anna-báli főrendezőségem sok érdekes élményt jelentett számomra. Sokféle emberrel találkoztam: bel- és külföldiekkel, szép lá-

nyokkal és nyűgös kísérekkel. Utóbbiak általában igen reálisan figyelték a szépségkirálynő-választás eseményeit, bár akadtak olyanok is, akik a valóságtól elrugaszkodva anyagiakkal kívánták megszerezni kiválasztottjuknak a büszke „Anna-bál szépe” címet. Amikor tervük nem jött be, hideg volt az étel, meleg a bor és az ásványvíz, vagy éppen „rossz asztalhoz” ültették őket. De hát, azt hiszem, így kerek a világ.

Húsz év alatt huszonegy Anna-bálnak voltam a főrendezője. A „plusz egy bál” történetét szeretném felidézni.

1987. január 2-án Zánkán az Országos Diák Ifjúsági Találkozó (ODOT) alkalmából a KISZ Központi Bizottsága Sport Osztálya fölkért egy téli Anna-bál rendezésére, a találkozó záró programjaként. Hadd ismerjék meg a diákok az igazi Anna-bálok hangulatát, légkörét!

Nagy örömmel vállaltam és írtam meg a forgatókönyvet. Minden eseményt pontosan úgy szerveztem, ahogyan az eredeti bálokon szokás. A bejáratnál cigányzene fogadta az érkezőket, jómagam a szokásos fehér szmokingban üdvözöltem a megjelenteket. A nyitó táncokat – a hagyományos palotást és a bécsi keringőt – Benkő Zsófi budapesti tánctanár nyolc-tíz éves tanítványai táncolták. A zenekar a részt vevő diákokból állt össze. Választottunk ODOT-szépét, s a három-négy órás rendezvény végén latin-amerikai táncokkal búcsúztak a fiatalok. Záró szavaimban így dicsértem meg őket: „Ha az Anna-báli ruhatáramban kalap is lenne, akkor most megemelném a kalapomat a találkozó résztvevői előtt a viselkedésükért!” Valóban, minden dicsérő szót megérdemeltek.

Búcsúzáskor egy különösen kedves, jó modorú fiú egy rajzot tett elém. Így mondta: „Tegye el, főrendező úr, emlékbe ezt a rajzot, mert ez igazi Panni-bál volt.” (Sajnos, a nevét nem írta rá.) Meg-

köszöntem és eltettem az emlékeim közé.

Hát így zajlott a 21. Anna-bálom.

Van az emlékeim között egy másik rajz is, amelyet 1984-ben Veszely Lajos grafikusművész készített egy Anna bál után. Ő egy igazi nagy almát rajzolt, benne emberekkel, fejük fölött néhány báránnyal. Én ezt így értelmeztem: nincsen sötét felhő az Anna-báli rendezvények felett, még mindig sokan kíváncsiak rá, s ez a szám évről évre csak nőhet. Így lesz ez a 200. bálon is, aki megéri, megbizonyosodhat róla. Kívánok hát minden szervezőnek, rendezőnek hosszan tartó egészséget és elkötelezettséget nemzeti hagyományaink további ápolására!

Glatz László
Balatonfüred

Boldogfai Farkas Sándor

Boldogfai Farkas Sándor 1907-ben született Zalaegerszegen. Édesanyja korán meghalt, és ezért nagyszülei nevelték. Nagypapja, az én dédapám, Margitai József, Csáktornyan tanítóképző intézeti igazgató, majd kormányfőtanácsos, és haláláig, 1933-ig a Julián-iskolák kormánybiztosa és a Muraközi Szövetség elnöke volt.

Sándor a középiskola elvégzése után Kisfaludi Stróbl Zsigmondnál tanulta ki a szobrászművészetet, akinek egyik legkedvesebb és legtehetségesebb tanítványa volt. A nagy művész dédapám és nagypapám baráti köréhez tartozott.

Amikor Balatonfüreden, a kommunizmus (1919) elől menekültek körében felmerült, hogy az eseményt egy, a Kerek templomban elhelyezendő domborművel örökítsék meg, a menedéket találók közül azok, akik dédapám baráti köréhez tartoztak, és vele egy vadásztársaságban voltak, így Kolbenschlag Béla, Zala megye főispánja, Terbócz Imre és Terbócz Miklós akkori, illetve későbbi államtitkárok javasolták, hogy Margitai József, éppen akkor kész szobrászművésszé vált unokáját bízzák meg a dombormű megformálásával.

Boldogfai Farkas Sándor később számos elismert szobrot alkotott, így Budapesten a Pasaréti téren álló Mária-szobrot, a Lehel téri templom szobrai, a Pannonhalmi Bencés Apátságban Teleki Pál és Asztrik apát szobrát, a budapesti Szent István Bazilikában a jobboldali, mellékoltáron álló Szent Imre-szobrot, a győri székesegyházban a Szent László hermával szemben álló, Apor Vilmos vértanú-püspök számára készült vörös-márvány szarkofágot 1948-ban, melynek sarkain a domborművek a mártír életéből jeleneteket ábrázolnak, még azt is, amikor a nőket védelmező püspököt a halálos lövés éri! Az Observatore Romano akkor úgy emlékezett meg róla, hogy a háború utáni egyházművészet legkiválóbb alkotása. Szobrai állnak Zürichben és Palermóban. Ő tervezte a régi kétforintost és a sokáig használt teleföntantuszt is.

Budapest ostroma alatt a Belvárosban, a Kristóf téren lévő műterem-lakását bomba pusztította el. Az ostrom után, amikor Kisfaludi Stróbl Zsigmond Vorosilov marsalltól egy Stefánia úti villát kapott, a mester a Százados úti művésztelepen lévő műtermes félházát legkedvesebb tanítványának, Sándornak adta. Itt lakott és alkotott 1970-ig, infarktus következtében történt haláláig. Mivel Zalaegerszeg díszpolgára volt, itt temették el ünnepélyesen, díszsírhelyen. Halálakor műtermében lévő szobrai Zalaegerszegre hagyta, ahol a városi múzeumban külön teremben láthatók.

Dr. Sibalszky Zoltán

Budapest

Köszönjük észrevételeiket, kiegészítéseiket és továbbra is várjuk pontos, hiteles adatközléseiket a folyóiratban megjelenő írásokkal kapcsolatban.

SZERZŐINKRŐL

ÁCS ANNA, DR. (Noszlop, 1953)

Muzeológus, középiskolai tanár. A pápai Türr István Gimnáziumban érettségizett, majd Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudomány Egyetemen végzett magyar-történelem-néprajz szakon. A Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóságon 2000-től dolgozik irodalmi muzeológusként. Helyi vonatkozású a Jókai Mór Emlékmúzeum új, állandó kiállítása. Több száz tanulmánya, cikke jelent meg különböző folyóiratokban és tanulmánykötetekben. Munkásságát több kitüntetéssel, díjjal ismerték el. (1.; 5.; 9.)

BAÁN BEÁTA (Zirc, 1955)

Március 3-án születtem, Noszlopy Gáspár halálának évfordulóján percnyi pontossággal.

Szüleim, nagyszüleim pedagógusnak szántak, s amikor a sors úgy hozta, szívesen tanítottam, s szerettem óvodában is dolgozni.

Neveltetésemből fakadóan mindig vonzódtam a művészet, a kultúra jónéhány ágához. Nagypám, néhai Baán László, a katolikus iskola mindeddig egyetlen igazgatója a településen a kultúra meghatározó alakja volt. Édesapám, néhai Baán Barnabás a helyi amatőr sportéletet szervezte, művelte, így elmondható, hogy a szervezés, a kultúra szeretete, terjesztése a véremben van. Nem volt hát véletlen, hogy népművelő lettem. Jelenleg a Városi Művelődési Központ igazgatója vagyok.

Erősen kötődöm Balatonfüredhez, boldogan lettem a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület alapító tagja.

Örömmel tölt el, hogy a Füredi História szerkesztőbizottságának tagja lehetek, mert ez számomra olyan, mintha nagypám újságírói, szerkesztői munkáját folytatnám.... (3.; 4.)

BALOGH ÁDÁM (Balatonfüred, 1921)

Kitüntetéssel végzett a szombathelyi Faludi Ferenc Gimnáziumban, majd a Ludovika Akadémián tanult. Tiszti pályafutását Szombathelyen kezdte, majd 1944-ben az orosz frontra került századparancsnokként. Kétszer sebesült meg. 1946-1947 között tanítóképzőt végzett. 1948-ban ellenállási tevékenysége miatt letartóztatták és 25 évre ítélték. 1956 novemberében, a forradalom alatt szabadult ki, majd emigrált. Külföldi tanulmányai befejeztével tanárként helyezkedett el az ausztriai Bad-Ischl-i gimnáziumban. 1986-ban nyugdíjba vonult. Több kitüntetés birtokosa. A Vitézi Rend, valamint több lovagrend tagja. (8.)

BARTHA LÁSZLÓ (Balatonfüred, 1953)

Általános iskolai tanulmányait a helyi Bem József Általános Iskolában végezte el, 1971-ben érettségizett a Lóczy Lajos Gimnáziumban mint szőlész-borász. Eddigi munkahelyei mind városunkhoz kötődnek, jelenleg kereskedő. A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület tagja. (9.)

CSERÉP LÁSZLÓ (Veszprém, 1955)

A balatonfüredi Polgármesteri Hivatal Művelődési osztályának vezetője, magyar-történelem-filozófia szakos középiskolai tanár. Tagja a Magyar Történelmi

Társulatnak, a Magyar Filozófiai Társaságnak, a Millenniumi Jókai Emlékbizottságnak, valamint titkára a Quasimodo Alapítvány kuratóriumának és a Hamvas Béla Asztaltársaságnak. Több kiadvány szerkesztője, rendszeresen publikál napilapokban és folyóiratokban. (5.)

DIBUSZ LÁSZLÓ, DR.

(Budapest, 1936 – Balatonfüred, 2005)

Főorvos, Balatonfüred köztisztviselőben álló családorvosa volt. Nyugdíjba vonulását követően aktív helytörténeti kutatómunkát végzett, amelynek egy része sajnos befejezetlen maradt. Rendszeres tudósítója volt a Balatonfüredi Naplónak. A településért kifejtett tevékenységéért 1981-ben Pro Urbe díjjal tüntették ki. A Helytörténeti Egyesület és a Füredi História szerkesztő bizottsági tagja volt. (1.; 4.; 6.)

ELEK MIKLÓS (Parádfürdő, 1946)

Kisebbségi megszakításokkal 1955-től él Balatonfüreden. Szombathelyen szerzett népművelő-könyvtáros szakképzettséget. A Városi Helytörténeti Gyűjtemény vezetője, a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület titkára és a Füredi História felelős szerkesztője. Több helytörténeti kiadvány, könyv társszerzője. (2.; 5.; 7.; 9.; 11.)

FAZEKAS MIKLÓS

(Badacsonytomaj, 1940 – Balatonfüred, 2004)

Vasútállomáson született, vasútállomáson halt meg. A középiskolát Szegeden végezte. Érettségi után Budapesten elvégezte a MÁV Tisztképzőt, és visszatért a neki oly kedves Balaton partjára. Hosszú időn keresztül, nyugdíjazásig Balatonfüred állomáson dolgozott, forgalmi szolgálattevőként. Ő elmondhatta magáról, hogy azonos volt a munkája és a hobbija. Szabadidejében hódolt nagy szerelmének: az utazásnak. Bejárta szinte egész Európát, az Északi-sarkkörtől egészen Jordániáig. Másik kedves időtöltése a vasutas képeslap, és a vasúttal kapcsolatos emléktárgyak gyűjtése volt. Életét átszötte a vasút szeretete. Tagja volt a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesületnek. (2.)

HERCZEG EDIT (Balatonfüred, 1932)

Tanár, okleveles német fordító. Közép- és felsőfokú iskoláit Budapesten végezte: Idegen Nyelvek Főiskolája, német sajtó és könyvkiadói szak. 1955-ben államvizsgázott az ELTE-n. A balatonfüredi Bem József Általános Iskolában tanított magyar nyelvet és irodalmat, később német nyelvet. Tagja a Magyar Újságírók Közösségének, alapító tagja a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesületnek. (8.)

HONTI JÓZSEF, DR. (Székesfehérvár, 1938)

Orvos, pathológiai és igazságügyi orvostani szakorvos, címzetes egyetemi docens, a Semmelweis Egyetem Budapest Baráti Körének ügyvezető titkára, a Magyar Orvostörténelmi Társaság főtítkára, a Nemzetközi Orvostörténeti Társaság (ISHM) alelnöke. Gyermekkorát Balatonfüreden töltötte, általános iskoláit is itt végezte.

Az Orvostörténeti Közlemények és több külföldi orvostörténeti folyóirat szerkesztő bizottsági tagja. Számos orvosi, pathológiai és orvostörténeti szakközlemény, és orvostörténeti könyv szerzője, társszerzője. Több kitüntetés birtokosa. (4.)

HORVÁTH MIHÁLY, PROF. DR. (Pécs, 1924)

Balatonfüred Város Díszpolgára, címzetes egyetemi tanár, belgyógyász, kandidátus, az izotópdiaosztika szaktekintélye, 1958-tól él Balatonfüreden. A hazai nukleáris medicina egyik úttörője, a balatonfüredi Szívkórház kardiológiai profilú radioizotóp diagnosztikai laboratóriumának létrehozója, akadémiai doktor. Több szakmai kitüntetés birtokosa. A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület alapító tagja, 2003-ig elnöke. (2.; 4.)

KARIKA ERZSÉBET (Szentgál, 1935)

1953-ban végezte el a Közgazdasági Technikumot, Veszprémben. 1966-ban középfokú könyvtárosi szakképesítést szerzett Győrben. 1964 és 1969 között Ajkán, 1969–1976-ig Balatonalmádiban, 1976-tól 1994-ig a Balatonfüredi Városi Könyvtárban könyvtárosként dolgozott. 1995-től nyugdíjas. Számos helytörténeti és bibliográfiai kiadvány, szerzője, társszerzője illetve összeállítója. A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület elnökségi tagja. (11.)

KATONA CSABA (Szovjetunió – Renyi, 1971)

Levéltáros, a Magyar Országos Levéltár dolgozója, a Levéltári Szemle, a Levéltári Közlemények és az ArchivNet felelős szerkesztője.

Szakdolgozatát balatonfüredi témából írta (A balatonfüredi fürdővendégek társadalmi és lakóhely szerinti megoszlása, 1840–1916). Számos publikációja jelent meg 19–20. századi művelődéstörténetről országos és regionális szaklapokban, különös tekintettel a Balaton vidékére és Balatonfüredre. Alapító tagja a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesületnek. (1.; 3.; 4.; 5.; 6.; 10.; 11.; 12.)

KUBASSEK JÁNOS, DR. (Budapest, 1957)

Geográfus, középiskolai tanár, az érdi Magyar Földrajzi Múzeum igazgatója, a Földrajzi Múzeumi Tanulmányok felelős kiadója. Számos szakkönyv

szerzője. Kutatási területe: A földrajz tudományok története, régi magyar utazók, földrajzi felfedezők, világjárók tevékenysége, természeti földrajz, karsztmorfológia. (8.)

LÁSZLÓ ZOLTÁN (Nógrádverőce, 1925)

Balatonfüred jegyzője volt 1948-tól 1952-ig. Ezt követően a Községgazdálkodási Vállalat munkatársa lett. A Dunántúli Regionális Vízműtől ment nyugdíjba 1985-ben. A Balaton szeretete a foglalkozásából adódott. Ezt tovább mélyítette Zákonyi Ferenchez fűződő kapcsolata. A vezetése alatt álló vízmű történetéről „Kék kerítések” címmel könyvet írt. Kutatási területe továbbá a füredi borhek története, a régi épületek sorsa. Tekintélyes, a Balatonnal foglalkozó könyvtárat gyűjtött össze az évek során. A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület tagja. (5.)

NAGY FERENC (Tata, 1949)

A Magyar Országos Levéltárban az 1945 előtti Külügyminisztériumi levéltár referense. Fő kutatási területe a 20. század első felének magyar- és egyetemes diplomácia- valamint egyháztörténete, továbbá a magyar–francia kapcsolatok.

Balatonfüredi kötődése diákkorára nyúlik vissza. A Balatonfüred-Tihany régió szépségén túl a „hely szelleme” is végképp megragadta, olyannyira, hogy azóta is családjával gyakran nyaral Füreden. (9.; 12.)

NÉMETH ÁKOSNÉ RÁCZ LÍDIA

(Balatonfüred, 1945)

Szombathelyen szerzett felsőfokú könyvtáros végzettséget. Balatonfüreden kialakította, és 1992-ig megszűntetéséig vezette a SZOT Oktatási Intézet könyvtárát. A Városi Könyvtárhoz kerülve a Helytörténeti Gyűjtemény létrehozásában vett részt, amelyet 2001-ig, nyugdíjba vonulásáig vezetett. Egyik szervezője, alapító tagja, és 2001-ig titkára volt az 1994-ben megalakult Balatonfüredi Helytörténeti Egyesületnek. Részt vesz a Füredi História szerkesztésében. Több Veszprém megyei és balatonfüredi helytörténeti szakkönyv szerzője, társszerzője, szerkesztője. A Balatonfüred Kultúrájáért Díj kitüntetettje. (5.; 8.; 9.; 11.)

PRAZNOVSZKY MIHÁLY, DR.

(Salgótarján, 1946)

Irodalomtörténész, muzeológus. 1965-ben a salgótarjáni Madách Imre Gimnáziumban érettségizett. 1971-ben befejezte a Debreceni Tanítóképző Intézet népművelés-könyvtár szakát. 1978-ban az ELTE BTK könyvtár-történelem szakán végzett. 1981 óta egyetemi doktor, 2000-től az irodalomtudományok kandidá-

tusa. 1976-tól 1982-ig igazgató a szécsényi Kubinyi Ferenc Múzeumban. 1982–1987 a Nógrád Megyei, az 1987–1993-as években a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság vezetője. 1993–2000 között a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója. 2003-tól a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár igazgatója. Több száz tanulmánya, cikke jelent meg különböző folyóiratokban és tanulmánykötetekben. (11.)

RÁCZ JÁNOS, DR. (Budapest, 1953)

Eredetileg budapesti, 1975-ben emigrált. Németországban és Bécsben folytatott nyelvészeti tanulmányokat. A müncheni. L. M. Universität magisztervizsgáját tette le, majd a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem doktorátusát szerezte meg. Szótörténeti, etimológiai publikációit nyelvészeti folyóiratokban közli, névtani könyvei a Magyar Nyelvtudományi Társaság gondozásában jelentek meg. 1989-ben hazatelepült, 2000 óta Balatonfüreden él. A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület tagja. (2.; 5.; 8.; 9.; 10; 12.)

SARKADY TAMÁS (Veszprém, 1949)

Általános- és középiskolai tanulmányait Balatonfüreden végezte. A Pécsi Tanárképző Főiskolán szerzett általános iskolai tanári diplomát. A Városi Művelődési Központ népművelőjeként dolgozik, a város kulturális életének meghatározó alakja. Elsőként kapta meg a Balatonfüred kultúrájáért elnevezésű kitüntetést. A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület tagja. (11.)

SÁRKÖZINÉ SÁROVITS HAJNALKA

(Győr, 1959)

Könyvtáros, történelem szakos általános iskolai tanár, kulturális menedzser, igazgató. 1981-től a Városi Könyvtárban dolgozott gyermek-könyvtárosként. Munkájáért 1992-ben minisztériumi dicséretben részesült. 1998-tól az Aranyhíd Kulturális Szolgáltató Intézet, majd a Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény igazgatója. Több civil szervezet alapítója és tagja. A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület tagja. (6.)

SCHNEIDER FERENC (Világos, 1923)

Okleveles erdőmérnök, szakmérnök, Balatonfüred város Díszpolgára. Környezetvédő, tevékenysége egész Veszprém megyére kiterjed. Nagyon sokat tett Balatonfüred és környéke természeti értékeinek megóvásáért, helyreállításáért. A Tagore sétányon ivókutatót állíttatott, s a gyógytér zenepavilonjának helyreállítása is neki köszönhető. Munkásságát több díjjal, kitüntetéssel ismerték el. (8.)

SIBALSZKY ZOLTÁN, DR. (Budapest, 1926)

A Budapesti Műszaki Egyetemen szerzett elektromechanikus és villamosmérnöki diplomát. A Gödöllői Agrár-egyetem Mezőgazdasági Gépészmérnöki karán tanított. A CIGR (Mezőgazdasági Műszakiak Nemzetközi Bizottsága) Villamos és Energia Szekciójának elnöke, jelenleg tiszteletbeli elnöke, és a CIGR tiszteletbeli alelnöke. A francia Becsületrend polgári változatának tulajdonosa. Több mint 60 éve Balatonfüreden tölti a nyarakat arácsi házukban. (10.)

SIMON GYULA (Csopak, 1935)

Édesapja az Erzsébet Szanatórium főportása volt. Az általános iskolát Balatonfüreden végezte, gépészmérnökségen dolgozott nyugdíjazásáig, 1995-ig. Nyugdíjasként kezdett foglalkozni Balatonfüred múltjával, ekkor gyűjtötte össze a család tulajdonában levő helytörténeti fényképeket, iratokat, emlékeket, és adta át azokat a Helytörténeti Gyűjteménynek. A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület tagja. (7.)

SIMON KÁROLY (Balatonarács, 1932)

Az elemi iskola 4 osztályát a füredi református iskolában végezte, majd tanulmányait Budapesten folytatta. Gépészmérnöki diplomáját a Budapesti Műszaki Egyetemen szerezte. 1958-tól 1990-ig a balatonfüredi hajógyárban dolgozott, utoljára főmérnöki beosztásban. Ezt követően polgármesternek választották, majd pedig megbízatása lejártakor, 1994-ben nyugdíjba vonult. Jelenleg is a Balatoni Szövetség ügyvezető elnöke, s elkötelezett híve és művelője a balatoni vitorlázásnak. (4.)

SZABÓNÉ VÖRÖS GYÖRGYI

(Várpalota, 1967)

Idén 20 éve, hogy az első és mindmáig egyetlen munkahelyemen, az Eötvös Károly Megyei Könyvtárban dolgozom. Érettségi után kerültem az intézménybe, ahol a kölcsönzési adminisztrációban tevékenykedtem. A főiskola elvégzése óta szaktájékoztatói munkakört töltök be. 2003-ban egyetemi diplomát kaptam az ELTE BTK könyvtár kiegészítő szakán. Helyismerettel 1998-tól foglalkozom. Hat éven át a könyvtár rekonstrukció eredményeként létrejött Olvasóterem és Helyismereti Gyűjteményben, 2004-től pedig az önállósodott helyismereti részlegben csoportvezetőként dolgozom. (11.)

SZEKERES MIHÁLYNÉ (Tiszakécske, 1928)

1949 óta él Balatonfüreden, nyugdíjas tisztviselő. A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület alapító tagja. (10.)

SZENFERNÉ VARGA ANIKÓ

(Balatonfüred, 1951)

Tösgyökeres balatonfüredi családból származik. Az 1905-ben épült iskolába (mai Bem József Általános Iskola) jártak déd- és nagyszülei, szülei és ő is itt végezte az általános iskolát. A Lóczy Lajos Gimnáziumban érettségizett. A győri Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola elvégzése után volt iskolájában kezdett el tanítani és ahol 1987-től igazgatóhelyettes. A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesületnek alapítástól elnökségi tagja, 2003-tól elnöke. Pedagógia témájú szakkikéi mellett szerzője a „Lakóhelyünk ismerete” és „Ferencsik János Balatonfüred város első díszpolgára” című helytörténeti kiadványoknak. (7., 10.)

TÓTH ATTILA (Kapuvár, 1945)

Tösgyökeres balatonfüredi családból származik. Szüleinek Németországba menekülése közben született, de néhány hónap múlva visszatért a család. Vegyipari gépészeti üzemmérnök, szerkesztő-tervezőként dolgozott a balatonfüredi hajógyárban. Családtörténeti kutatással foglalkozik. A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület alapító és elnökségi tagja. (2.; 10.)

TÓTH-BENCZE TAMÁS (Eplény, 1963)

Szombathelyen szerzett könyvtárosi és történelem szakos általános iskolai tanári képesítést. A Balatonfüredi Városi Könyvtárban dolgozik, ezen belül 1994-től a Helytörténeti Gyűjtemény munkatársa. Közreműködött helytörténeti kiadványok összeállításában, szerkesztésében, írásai jelentek meg a Balatonfüredi Naplóban. (8., 12.)

TÓTH DEZSŐ, DR. (Dáka, 1928)

Magyar-könyvtár szakon végzett az ELTE-n. Veszprémbe költözését követően dolgozott népművelőként, könyvtárosként, a Megyei Könyvtár osztályvezető helyettese, később az Országos Oktatástechnikai Központban a médiatár vezetője volt. Nyugdíjazását követően a Vetési Albert Gimnázium könyvtárában dolgozott. Szakmai és helytörténeti tanulmányai meghaladják az 500-at. A Veszprém Megyei Honismereti Egyesületnek megalakulásától vezetője (elnökhelyettes, titkár, elnök), jelenleg tiszteletbeli elnöke. A Veszprém Megyei Honismereti Tanulmányok több kötetének szerkesztője. Jelenleg is több honismereti témában dolgozik. Honismereti munkájáért több kitüntetést kapott. (8.)

TÓTH GYÖRGYI (Várpalota, 1970)

Általános és középiskoláját Balatonfüreden végezte. 1991-ben fényképész szakvizsgát tett. 1992 óta dol-

gozik a balatonfüredi Városi Könyvtárban, ezen belül 2004-től a Helytörténeti Gyűjteményben. 1998-ban közép fokú könyvtáros asszisztens végzettséget szerzett Győrben. A bajai Eötvös József Főiskolán diplomázott könyvtár szakon, szakdolgozatának címe Balatonfüred köztéri szobrai a források elemzése és kritikája tükrében (1860–2002). A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület elnökségi tagja. (11.)

VARGA LÁSZLÓNÉ (Budapest, 1933)

Családi körülményei meghatározták pályaválasztását: előbb Kertészeti Egyetemen, majd a Gödöllői Agrártudományi Egyetem növényvédő szakán folytatta tanulmányait, és szerzett képesítést. Szakmájában helyezkedett el, de fiatal korától érdekelte a néprajz. Tagja a Veszprém Megyei Múzeumok Baráti Köre néprajzi csoportjának, és a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesületnek. A közelmúltban nagyon alaposan foglalkozott a balatonfüredi temetők történetével, 2002-ben I. díjjal ismerték el munkásságát az országos néprajzi pályázaton. 2004-ben a balatonfüredi zsidó temetőről írott munkája önálló kötetként jelent meg. (1.; 2.; 3.; 6.; 7.)

VASTAGH GYÖRGY (Budapest, 1936)

A budapesti C. I. Parhon tudományegyetem fizika szakán végezte tanulmányait, majd a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerzett fizika- és matematikatanári képesítést. 1959 és 1963 között Békés megyében tanított. Ekkor megnősült, Balatonfüredre költözött és azóta a Lóczy Lajos Gimnázium tanára. Számos hazai és nemzetközi kísérletben, konferencián vett és vesz részt. Hazai és nemzetközi szakfolyóiratokban és a nem szakmai lapokban jelentek, jelennek meg publikációi. Tanítványai országos versenyeken eredményesen szerepelnek. Számos kitüntetés birtokosa, valamint tudományos testület vezetőségi tagja. (6.)

VASZARY PÁL, DR. (Kolozsvár, 1924)

Gyermekkorát Balatonfüreden töltötte, innen ered itteni kötődése. 1948-ban diplomázott a soproni egyetem erdőmérnöki karán. Végzett szakmájában nem tudott elhelyezkedni, a MÁV-nál kezdett el dolgozni, majd a felsőoktatásban találta meg hivatását. 1989-ben vonult nyugdíjba a győri Széchenyi István Egyetemről. Balatonfüreden él. (3.)

VÉRTES LÁSZLÓ, DR. (Újpest, 1946)

A Budapesti Orvostudományi Egyetem Általános Orvostudományi Karán szerzett általános orvosi diplomát 1970-ben. Összesen hat orvosi szakképesítést

szerezett meg. Nevéhez fűződik az újkori hazai zeneterápia bevezetése. Két külföldi felsőoktatási intézménytől díszdoktori címet kapott. Több hazai és külföldi tudományos, művészeti szervezet tagja illetve vezetőségi tisztviselője. Számos tanulmánya jelent meg, illetve könyv, könyvfejezet szerzője orvostörténeti és más tudományos szakterületen is. Balatonfüredhez rokonsága révén kötődik, keresztanyja szerettette meg vele a vidéket. A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület tagja (2003). (7.)

ZÁKONYI FERENC, DR.

(Romonya, 1909 – Balatonfüred, 1991)

Idegenforgalmi szakíró, helytörténeti kutató. Siófokon nevelkedett, ott ismerte meg a Balaton vidékének életét, vált a táj múltjának és művelődéstörténetének szenvedélyes kutatójává. 1936-ban jogból, egy év múlva államtudományi ismeretekből doktorált a pécsi egyetemen. 1937–1950 között segédjegyző, jegyző Berhidán és Siófokon. 1951-ben kényszerűségből Balatonfüredre költözött. Ettől az évtől kezdve nyugdíjaztatásáig – 1970. január 31-ig – vezetője volt a Veszprém Megyei Idegenforgalmi Hivatalnak. Több tucat útikalauzt írt és szerkesztett. Várak, műemlékek helyreállítását, emléktáblák és szobrok elhelyezését kezdeményezte, szervezte és irányította itthon és külföldön. Nevéhez fűződik az Anna-bálok emlékének felelevenítése és újbóli megrendezése. 1986-ban Balatonfüred, 1991-ben Siófok választotta díszpolgárul. A balatonarácsi régi temetőben nyugszik. Balatonfüreden utca, a Füredi Panteonban tábla őrzi emlékét. 2004-ben posztumusz „Balaton díszpolgára” címmel tüntették ki. (5.)

Z. KARKOVÁNY JUDIT (Dr. Zoltai Dénesné)

(Pestszentlőrinc, 1934)

Az ELTE Bölcsészettudományi karán 1956-ban kapott tanári diplomát. Vidéken – Sümegen és Aszódon – kezdett tanítani. 1963-tól 1989-es nyugdíjazásáig a budapesti Fazekas Mihály Gimnázium irodalom szakos vezető tanáraként dolgozott. Balatonfüredhez a Fekete család révén kötődik: id. Fekete Márton és Till Teréz dédunokája. A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület tagja. (1.; 3.; 4.; 6.; 7.)

Szeretettel köszöntjük

Baán Beáta, Cserép László, Karika Erzsébet, László Zoltán, Német Ákosné, Simon Gyula szerzőtársainkat, akik ebben az évben ünnepelték 50., 60., 70., 80. születésnapjukat.

A VÁROSI HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYNEK, DOKUMENTUMOKAT ADOMÁNYOZÓ SZEMÉLYEK, INTÉZMÉNYEK, EGYESÜLETEK

Balatonfüred – Balogh Ádámné, Dr. Benkő Ákosné, Csima Gáborné, Egervári Tivadar, Farkas Judit, Gazsi József, Havas Erzsébet, Horváth Lajosné, Dr. Huller Gyula, Kovács József, Miklós Ferenc, Pálffy Károlyné, Pálffy Sándorné, Peremartoni Nagy Sándor, Sárközi Péter, Simonné Zákonyi Tünde, Dr. Sólmos Szilveszter, Szabó Lóránt, Szabó Lórántné, Szekeres Mihályné, Szele Zoltán, Szenfnerné Varga Anikó, Takács Miklós, Tóth Attila, Varga Lászlóné, Vereczki Géza

Balatonfüred Városért Közalapítvány, Balatoni Szövetség, Bem József Általános Iskola, Eötvös Lóránd Általános Iskola, Nők a Balatonért Egyesület, Polgármesteri Hivatal

Balatonfűzfő – Tradeorg Nyomda

Budapest – Ajtós Imre, Dr. Gömör Béla, Dr. Soltész Elekné

Veszprém – Balogh Ferencné, Dr. Kántor Aurél

Sopron – Rihay Jánosné

KIEGÉSZÍTÉS A BALATONFÜRED EMLÉKJELEI CÍMŰ KÖNYVHÖZ

17. oldal, Fiú vitorlással (SZ 08):

A Lóczy Lajos Gimnázium díszudvarán áll, alkotója helyesen: Boldogfai Farkas Sándor szobrászművész.

dr. Sibalszky Zoltán közlése

23. oldal, Rabindranath Tagore (SZ 14):

Az életrajzban a szobor avatásának időpontja helyesen: 1956. október 9.

109. oldal, Polgári Iskola I. világháborúban hősi halált halt tanítványai (T44):

Avató: Suhács János címzetes igazgató
Balatonfüred. XIV. évf. 41. sz. (1933) 2.p.

205. oldal, Lóczy Lajos (S 13):

A Numizmatikai Közlöny VIII. évfolyamának (1909) 118. oldalán az Újdonságok rovatban, cikk olvasható Csillag István Lóczy Lajosról 1909-ban készített plakettjéről. A leírás szerint az egy lapú négyszögletes bronz plakett mérete 86,5 mm magas, 60 mm széles és 100 darabot vertek belőle. Felirata megegyezik a Balatonfüred emlékjelei 205. oldalán leírtakkal. A cikkből kiderül, hogy készült belőle egy bronzöntvény is háromszoros nagyságban amely Lóczy Lajos tulajdonába került. Az adatok egyezősége alapján feltételezhetjük, hogy ezt a Lóczy Lajos tulajdonában levő plakettet helyezték el 1922-ben a tudós arácsi sírkövére.

„A MA TÖRTÉNESE A HOLNAP TÖRTÉNELME”

Helyismereti fotópályázat – felső tagozatosok és középiskolások részére

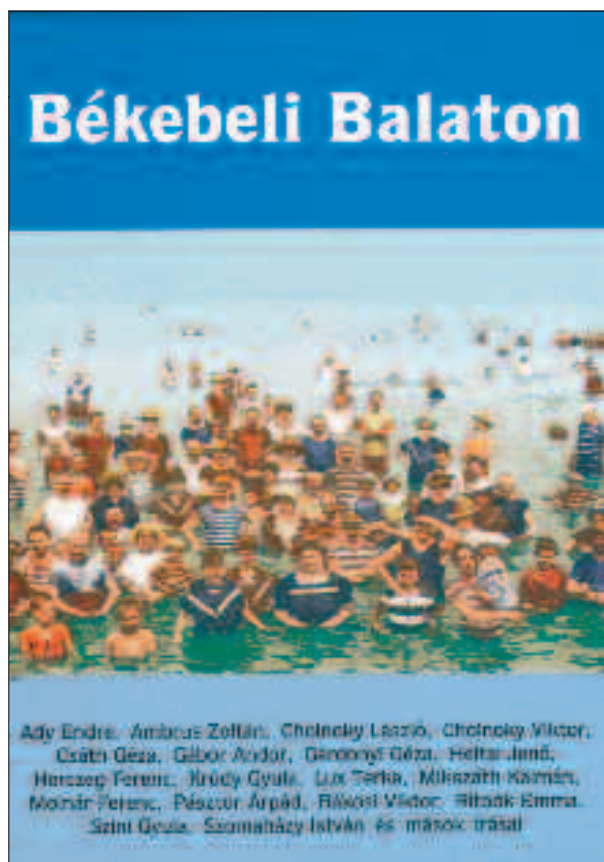
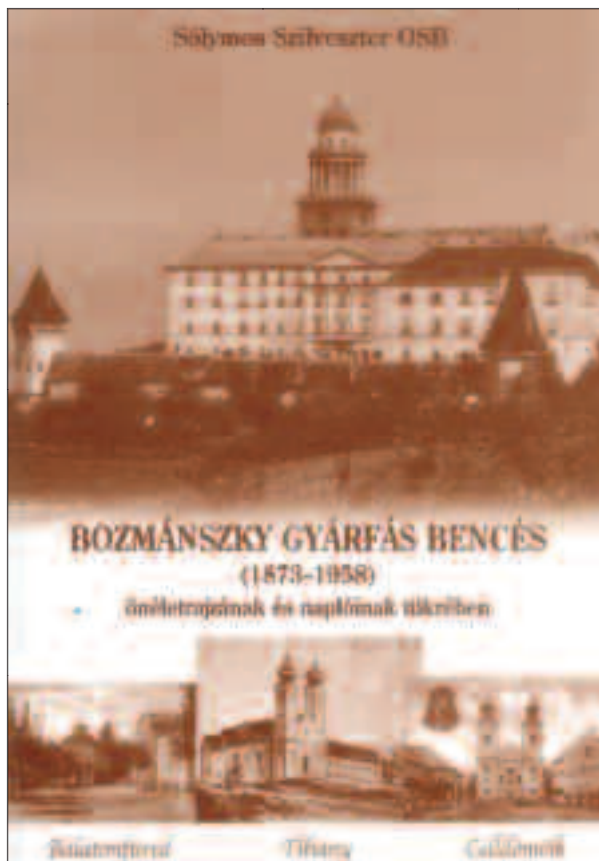
A balatonfüredi Helytörténeti Gyűjtemény első alkalommal hirdet meg felső tagozatosok és középiskolások számára helyismereti fotópályázatot. A pályázat célja lakóhelyünk történéseinek megőrzése.

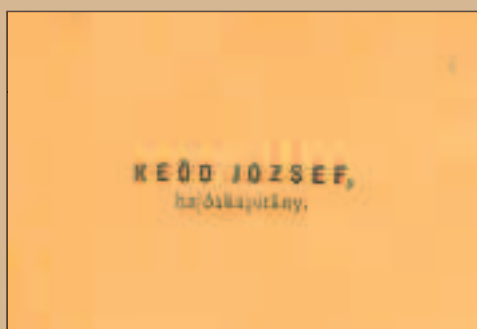
- Témák: 1. Városunk 35 éve (új létesítmények Balatonfüreden)
2. Évszakok a parton
3. Természeti értékeink
4. Jeles napok iskolánk életében
5. Eltűnő értékeink

A pályázat képeiből rendezett kiállításra a várossá válás 35. évfordulóján kerül sor. A pályázatra fotószorozatokat várunk, minimum 5, maximum 15 kép témánként. Pályázatra csak olyan felvételeket nevezzenek a szerzők, amelyek az 2005/2006. tanévben készültek.

A pályázóknak nevezési lapot kell kitölteni, amely átvehető a Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjteményben vagy letölthető a www.bfured-konyvtar.hu honlapról.

Pályázat leadása: 2006. április 20.

Keöd József (1839–1897) névjegye és könyve
(Helytörténeti Gyűjtemény)